

LÄNSSTYRELSEN KALMAR LÄN INFORMERAR

Landsbygdsprogram 2007 – 2013

En regional genomförandestrategi för Kalmar län

Version 11, reviderad 2013-04-11

Landsbygdsprogram 2007-2013

Meddelande 2006:19, version 11

ISSN 0348-8748

ISRN LSTY-H-M--2006/19 --SE

Utgiven av: Länsstyrelsen Kalmar län

**Ansvarig
avdelning:** Landsbygdsavdelningen

Omslagsfoto: Länsstyrelsen

Karta: Glesbygdsverket

INNEHÅLL

Förord	5
1. Vision	6
1.2 Syfte	6
1.3 Landsbygd i Kalmar län.....	6
2. Mål och fokusområden	6
2.1 Nationella och Regionala mål	6
2.1.1 Hållbar utveckling	6
2.1.2 Nationella mål	7
2.1.3 Regionala miljömål i Kalmar län	7
2.1.3.1 Regionala miljömål Bara naturlig försurning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet och Hav i balans samt Levande kust och skärgård.....	8
2.1.3.2 Regionala miljömål för Ingen övergödning ,Giftfri miljö samt Myllrande våtmarker.....	8
2.1.3.3 Regionala miljömål för Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv .	8
2.1.3.4 Regionala miljömål för Levande skogar	9
2.1.3.5 Regionala miljömål för God bebyggd miljö	9
3. Nulägesbeskrivning och analys	9
3.1 Befolkningsutveckling och sysselsättning	9
3.1.1 Befolkning år 2007 per kommun, län och områdestyp samt befolkningsförändringar 2007	10
3.2 Lantbruk.....	11
3.2.1 De nya tillkommande utmaningarna 2010-2013.....	11
3.2.2 Förändringar av Landsbygdsprogrammet 2012-2013	14
3.2.2.1 Bredband inom åtgärden Grundläggande tjänster:.....	14
3.2.2.2 Generell förstärkning av Moderniseringsåtgärden	15
3.2.2.3 Förstärkning av Moderniseringsåtgärden kopplat till grisenäringen (spaltgolv)	15
3.2.2.4 Utvald miljö.....	15
3.2.2.5 Kompetensutveckling i axel 1 – särskilt satsning på utvald miljö	16
3.2.2.6 Utvald miljö - rovdjursstängsel	16
3.3 Skogsbruk	16
3.4 Fiske	17
3.5 Lokalt engagemang och lokalt utvecklingsarbete	18
3.6 Landskap och miljö.....	18
3.6.1 Naturbetesmarker	19
3.6.2 Slåtterängar.....	19
3.6.3 Rödlistade arter i odlingslandskapet	20
3.6.4 Kulturmiljövärden	21
3.6.5 Tillgång och användning av vatten	22
3.7 Infrastruktur och service	24
3.7.1 Infrastruktur.....	24
3.7.2 Service	25
3.8 Landsbygdens styrkor och svagheter	25
3.8.1 Styrkor.....	25
3.8.2 Svagheter	26
3.8.3 Möjligheter	26
3.8.4 Hot.....	26
4. Prioriteringar för de närmaste åren	27
4.1 Prioriteringar mellan åtgärder	27
4.1.1 Förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruk, axel 1.....	27

4.1.2 Förbättra miljön och landskapet, axel 2	28
4.1.2.1 Prioriteringar utifrån perspektivet biologisk mångfald, hotade arter och naturtyper	28
4.1.2.2 Prioriteringar utifrån kulturhistoriska värden.....	29
4.1.2.3 Prioriteringar utifrån ett vatten- och kustperspektiv	29
5. Prioriteringar utifrån ett skogligt perspektiv	30
5.1 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald	30
5.1.1 Prioritering av målklassning.....	30
5.1.2 Prioritering arealstöd.....	30
5.1.3 Prioritering av schablonersättning.....	31
5.1.3.1 Linjeelement.....	31
5.1.3.2 Punktobjekt.....	32
5.1.3.3 Yttäckande störning.....	33
5.2 Öka arealen ädellövskog	33
6. Diversifiering och livskvalitet, axel 3.....	34
6.1 Prioriteringar	34
7. Leader.....	36
8. Budget och fördelning av medel mellan axlar och åtgärder 2009-2013	37
9. Åtgärden kompetensutveckling.....	37
9.1 Aktiviteter	37
9.3 Kompetensutveckling inom skogsbruksområdet - kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft.....	38
10. Åtgärden Utvald miljö inom axel 2.....	39
10.1 Miljöinvesteringar.....	40
10.1.1 Anläggning och restaurering av våtmarker	40
10.1.2 Förstärkning av våtmarkers effekt av våtmark.....	40
10.1.3 Anläggning av dammar som samlar fosfor	40
10.1.4 Reglerbar dränering.....	40
10.1.5 Restaurering av överloppsbyggnader	40
10.2 Miljöersättningar.....	41
10.2.1 Mångfaldsträda.....	41
10.2.2 Fågelåker	41
10.2.3 Åker för bevarande av hotade åkerogräs.....	42
10.2.4 Ersättning för skötsel av mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker.....	42
10.2.5 Restaurering av slätterängar och betesmarker.....	42
10.2.6 Bete och slätter på svårtillgängliga platser.....	42
10.2.7 Särskild höhantering på slätteräng	42
10.2.8 Rovdjursstängsel	44
11. Samband mellan genomförandestrategin för landsbygdsprogrammet och andra regionala strategier och program	42
11.1 Nationellt ESF-program.....	45
11.2 Landsbygdsprogrammet 2007-2013.....	45
11.3 Det operativa programmet och den regionala planen för Småland och öarna	45
12. Samordning, förankringsprocess och partnerskap	46
13. Uppföljning och indikatorer	47
14. Informationsåtgärder.....	47
15. Organisation för genomförande av programmet	47
16. Utbildningar för genomförande av landsbygdsprogrammet.....	48
Bilaga 1 - Budget 2007-2013	49
Bilaga 2 - Valda insatser inom Utvald miljö 2012	51

Förord

Landsbygdsprogrammet för 2007-2013 har ersatt det hittillsvarande Miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006.

Landsbygdsprogram låter ambitiöst. Det är avsikten. Det handlar nu inte bara om stöd till lantbruket utan det är också ett stöd till lokal mobilisering, nya idéer och servicelösningar, uppgradering av natur- och kulturarv, en satsning på hela näringslivets utveckling och därmed en satsning för att landsbygdens hela potential skall tydliggöras och tas tillvara som en viktig del av regionens utveckling.

Alla vet att antalet lantbrukare och antalet jordbruksfastigheter minskar. En del familjejordbruk av traditionell art försvinner helt eller utvecklas till större, moderna och mer specialiserade företag med anställd personal. Parallellt utvecklas en småskalig produktion med högre förädlingsgrad och mindre volymer. Även den ekologiska produktionen växer som ett svar på en ökad efterfrågan och som även uttrycks i det politiska målet, att 20 % av lantbrukets produktion skall vara ekologiskt producerad.

Andra utvecklas till en högre grad av mångsidighet. Mångkunniga jord- och skogsbrukare och deras familjer blir mångsysslare med flera ben i sin verksamhet. Det är en chans att kunna bo kvar och att överleva ekonomiskt men också ett sätt att nyttja landsbygdens möjligheter och utveckla nya företag.

Till detta finns alla de som utan direkt anknytning till de areella näringarna gärna vill bo på landet och kunna driva företag där. Med bredband och goda kommunikationer i övrigt finns förutsättningar för detta.

Slutligen har vi de angelägna målen från samhället i stort att hålla landsbygden levande och landskapet öppet, samtidigt som naturvärden och biologisk mångfald bevaras och utvecklas. Kalmar läns stora natur- och kulturvärden är också av central betydelse för att nå målet att utveckla turism och besöksnäring.

Detta landsbygdsprogram är naturligtvis inte det enda instrumentet för att nå alla dessa mål, men det är ett värdefullt stöd för alla som vill medverka till att uppnå målen.

Reglerna för stöd till landsbygdens näringslivsutveckling är omfattande, och inte alltid så lätta att sätta sig in i och känna till. Det ska heller inte behövas. Länsstyrelsens förhoppning är att vår information ska underlätta för sökanden, att få sina idéer prövade utan alltför mycket byråkratiskt krångel. Det viktiga är att idéerna kommer fram.

SVEN LINDGREN
Landshövding i Kalmar län

1. Vision

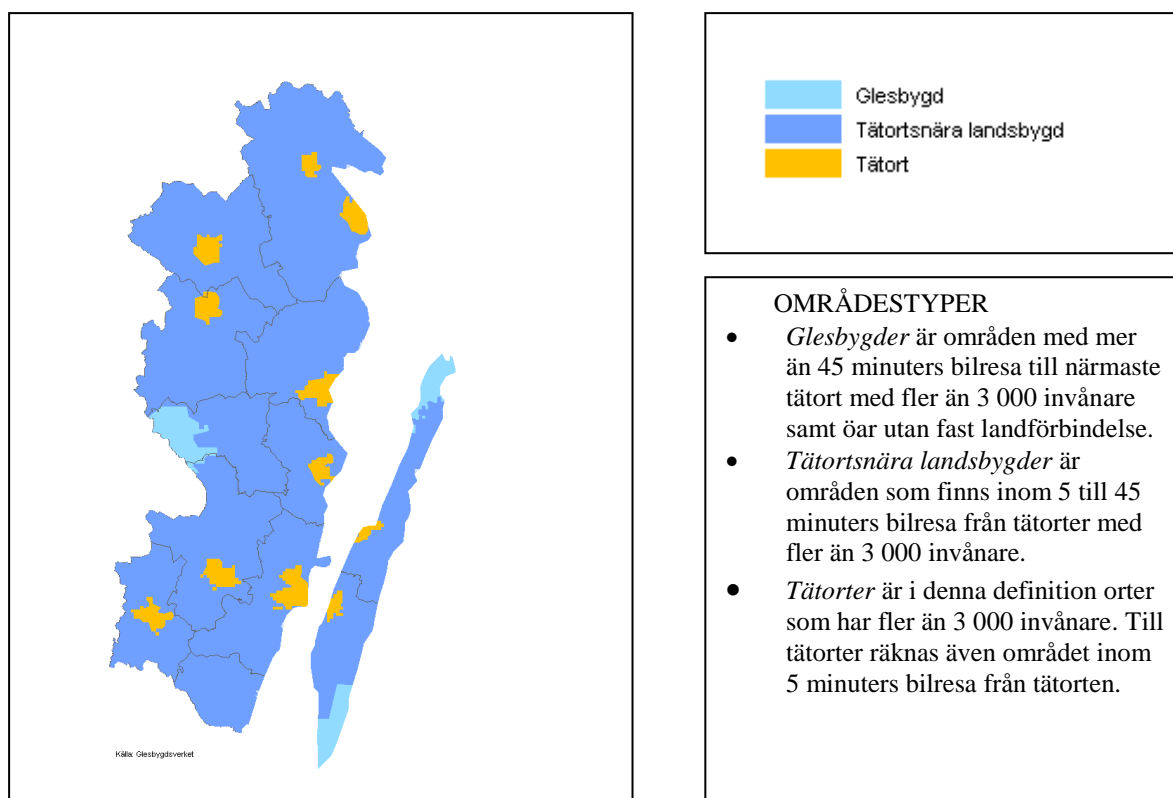
Landsbygdsprogrammet ska skapa livskraftiga och hållbara förutsättningar för människor och företag på landsbygden i Kalmar län, och därigenom bidra till hela länets utveckling.

1.2 Syfte

Syftet med genomförandestrategin är att visa hur Sveriges Landsbygdsprogram 2007-2013 organiseras och genomförs i Kalmar län.

1.3 Landsbygd i Kalmar län

I genomförandestrategin används Glesbygdsverkets definition för begreppet landsbygd vilket inbegriper glesbygd och tätortsnära landsbygd, se figur 1. Dit räknas inte tätorter med mer än 3 000 invånare och området inom 5 minuters bilresa från tätorten. Där det gynnar landsbygdsutvecklingen kan även områden inom 5 minuters bilresa räknas som tätortsnära landsbygd

Figur 1. Områdestyper i Kalmar län enligt Glesbygdsverkets definition

2. Mål och fokusområden

2.1 Nationella och Regionala mål

2.1.1 Hållbar utveckling

Alla länets och regionens strategiska utvecklingsprogram som Regionalt utvecklingsprogram (RUP IV Kalmar län), det operativa programmet och den regionala planen för Småland och öarna (mål 2), samt genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet 2007-2013 har samma

mål, att verka för en hållbar utveckling i Kalmar län. Detta kräver ett gemensamt arbete av oss som bor och verkar i länet. Det kan handla om att prioritera rätt frågor men också om att ta hänsyn till hållbarhetsaspekter. Vi måste vara beredda att diskutera hur olika beslut och beteenden påverkar samhället på kort och lång sikt utifrån ekonomiska, sociala samt miljömässiga aspekter. Innan beslut fattas måste konflikter klargöras och för- och nackdelar vägas mot varandra, helhetstänkande är avgörande.

2.1.2 Nationella mål

Sveriges landsbygdsprogram 2007-2013 har som mål en ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbar utveckling för landsbygden. Målen omfattar en hållbar produktion av livsmedel, sysselsättning på landsbygden, hänsyn till regionala förutsättningar och hållbar tillväxt. Landskapets natur- och kulturvärden ska värnas och den negativa miljöpåverkan minimeras.

Alla regionala måldokument väger in olika nationella mål. När det gäller ekonomisk utveckling är det viktigt att det finns väl fungerande och hållbara arbetsmarknadsregioner med god servicenivå i hela Sverige. För den miljömässiga utvecklingen finns det 16 nationella miljö kvalitetsmål, i Kalmar län regionaliserade till 110 miljömål. Dessutom finns nationella mål för kulturmiljövården. Gällande sociala frågeställningar används de 11 folkhälsomålen, men också nationella mål för jämställdhet och integration. Allt sammantaget ska leda till en långsiktig, hållbar utveckling i länet.

Den nya vattenförvaltningen (EU:s ramdirektiv för vatten) behandlar de vattenanknutna miljömålen, såväl nationella som regionala, med fokus på hela avrinningsområden, från källa till hav. Insatser för att åstadkomma förbättrad vattenkvalitet skall göras där det ger optimal nytta både ur ett miljöperspektiv och ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Denna genomförandestrategi väger också in åtaganden som Sverige har inom EU (Fågel- samt art- och habitatdirektiven) och internationella konventioner (HELCOM, RAMSAR, Konventionen om biologisk mångfald, Världsarvs- och landskapskonventionerna).

Det ekologiska lantbruket bidrar till flera av miljömålen. Långa betesperioder och en hög andel grovfoder för alla djurslag bidrar till att hålla markerna öppna och att miljömålet Ett rikt odlingslandskap gynnas. Genom att avstå från kemiska bekämpningsmedel minskar risken för att yt- och grundvatten förorenas och målet Grundvatten av god kvalitet kan uppfyllas. Målet Giftfri miljö berörs också när bekämpningsmedel inte återfinns i produkter eller i den omgivande miljön. Nivån på näringsämnen som är i omlopp på en ekologisk gård är lägre än i konventionell produktion och risken för utlakning blir mindre med växtföljder som innehåller en hög andel fleråriga vallar; målet Ingen övergödning är därmed adekvat.

I Kalmar län har vi goda förutsättningar för att uppfylla det nationella målet på 20 % certifierad ekologisk areal till år 2010. Detta under förutsättning att marknaden fortsätter att växa. Här är målet om 25 % ekologiska livsmedel inom offentlig sektor en stark drivkraft för att få fler lantbrukare att ställa om sin produktion till ekologisk. År 2005 hade vi i Kalmar län 921 lantbrukare som ansökte om ersättning för ekologisk produktion på totalt 16 600 ha åkermark. Knappt 100 av dessa gårdar var certifierade. Denna stora diskrepans kan förklaras med de lokala förädlingsindustriernas brist på intresse för ekologiska varor. Här krävs stora informationsinsatser för att inte länets lantbrukare ska gå miste om marknadsandelar och möjligheter till utveckling.

2.1.3 Regionala miljömål i Kalmar län

I Kalmar län är miljömålsarbetet för närvarande fokuserat på vatten- och odlingslandskapsfrågor. Det innebär att åtgärder som bidrar till miljöförbättringar av länets

odlingslandskap och Östersjön prioriteras. De nationella och regionala miljömål som tydligast vägs in i strategin för landsbygdsprogrammet är:

- Begränsad klimatpåverkan
- Bara naturlig försurning
- Giffri miljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

2.1.3.1 Regionala miljömål Bara naturlig försurning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet och Hav i balans samt Levande kust och skärgård

De vattenanknutna miljömålen handlar främst om långsiktigt skydd och restaurering av våra värdefulla vatten. Yt-, grund- och kustvatten ska uppnå god ekologisk status enligt vattendirektivet, samt bibehålla förutsättningarna för ett rent dricksvatten.

2.1.3.2 Regionala miljömål för Ingen övergödning, Giffri miljö samt Myllrande våtmarker

Vikten av att nå de regionala miljömålen Ingen övergödning och Giffri miljö är stor, eftersom de utgör grunden för att nå de övriga målen. Målet Ingen övergödning handlar främst om att minska kväve- och fosforbelastning på mark och vatten. Giffri miljö omfattar bl a hanteringen av kemiska bekämpningsmedel. Grundvatten av god kvalitet innebär bl a att kemisk bekämpning inte ska ske inom vattenskyddsområde (gäller både för grund- och ytvattentäkter). Myllrande våtmarker handlar om att restaurera och att nyskapa våtmarker på ett sådant sätt och med sådan placering att belastningen av närsalter i vattnet minskar och att natur- och kulturvärden gynnas.

2.1.3.3 Regionala miljömål för Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv

Alla Kalmar läns naturliga fodermarker med höga natur- och kulturvärden ska hävdas. Det gäller särskilt naturtyperna alvar, skogsbete (inkl. hässlen) och sandiga betesmarker där Kalmar län har ett nationellt och internationellt ansvar. Detta gäller även länets världsarv ”Södra Ölands odlingslandskap”. Att öka den hävdade arealen av slätterängar är av största vikt, liksom skötseln av gamla grova träd.

Fortsatt hävd av ängs- och betesmarker är viktig eftersom det i dessa marker finns en stor mångfald av arter, där flertalet är hotade, samt landskapselement som är nutida och historiska kulturlämningar. Ängs- och betesmarkerna är ett kulturarv efter människans mångtusenåriga brukande av landskapet. Tillsammans med landsbygdens värdefulla by- och gårdsmiljöer med mans- och ekonomibyggnader liksom överloppsbyggnader bildas en helhet. Det är viktigt att se till lantbrukares förutsättningar att kunna bo och leva i bl a skogsbygden och skärgården och samtidigt vårda de värden som finns där. Olika ersättningar och rådgivning kan öka möjligheterna att utveckla och bevara landsbygdens värden.

2.1.3.4 Regionala miljömål för Levande skogar

Enligt de regionala skogsmålen ska skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga bevaras, samtidigt som en biologisk mångfald och genetisk variation ska säkras. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden ska värnas.

2.1.3.5 Regionala miljömål för God bebyggd miljö

En hållbar fysisk planering av landskapet med bra infrastrukturlösningar mellan stad och landsbygd, är en förutsättning för att våra värdefulla kultur- och naturmiljöer ska kunna bevaras och utvecklas. En hållbar planering behövs också för att öka tillgängligheten till olika typer av service samt att vidareutveckla alternativa energilösningar med hjälp av sol, vind och biobränsle. Vad gäller bebyggelsens kulturhistoriska värden ska en långsiktig hållbar förvaltning eftersträvas, bl a genom informationsinsatser om kulturhistoriska värden och byggnadsvårdsprinciper.

2.2 Fokusområden

Sex prioriterade områden, ”fokusområden” pekas ut inom ramen för Landsbygdsprogrammet. Fokusområdena anges inte i prioriteringsordning:

1. Utveckling av landsbygdsföretag med satsningar på förbättrad konkurrenskraft, rationalisering och arbetsmiljö samt diversifiering av befintliga företags verksamhet.
2. Utveckla och förvalta landskapets natur- och kulturvärden samt dess vattenmiljöer.
3. Hållbar energiförsörjning för att öka produktionen och nyttjandet av bioenergi och samtidigt utveckla möjligheterna till försörjning på landsbygden.
4. Långsiktigt säkra god vattenkvalitet genom att förebygga läckage av näringsämnen till vattendrag, sjöar och Östersjön samt att förhindra att växtskyddsmedel återfinns i yt- och grundvatten.
5. Ökad djurvälstånd för att stärka den resurs för landskapet, miljön och försörjningen som djurhållningen utgör i länet.
6. Ökad livskvalitet i attraktiva boendemiljöer genom lokal mobilisering, förbättrad infrastruktur, diversifierat näringsliv och utveckling av goda och servicelösningar på landsbygden.

Valet av dessa fokusområden grundar sig bl a på en rapport om jordbrukets utveckling i Kalmar län av Lantbruksekonomen Lars Jonasson samt statistik över befolkningsutveckling och service på landsbygden.

3. Nulägesbeskrivning och analys

Kalmar län har stora möjligheter till en positiv utveckling av landsbygden, tack vare stora natur- och kulturmiljövärden, ett gynnsamt klimat samt en stor besöksnäring. I Kalmar län bor ca 235 000 människor och drygt 40 % av dessa är bosatta på landsbygden.

Jord- och skogsbruk spelar en viktig roll för sysselsättningen på landsbygden. För att behålla sysselsättning och boende med en acceptabel servicenivå på landsbygden, behövs både strukturella förändringar och ett diversifierat företagande. Landsbygdsprogrammet kan därför få stor genomslagskraft i länet.

3.1 Befolkningsutveckling och sysselsättning

Kalmar läns folkmängd minskade med 0,8 procent mellan åren 2000 och 2008. Länet hade vid utgången av 2008 233 397 invånare. De krympande befolkningstalen orsakas av negativa födelseöverskott samt utflyttning till andra delar av riket. Kalmar län har dock sedan 2001 redovisat positiva flyttningsöverskott tack vare inflyttningen av utländska medborgare. Mörbylånga och Kalmar är de enda av länets tolv kommuner som redovisar positiva befolkningstal under den aktuella perioden. Åldersstrukturen skiljer sig från rikets såtillvida att riket har en högre andel av de yngre åldersgrupperna, medan länet har fler invånare i de äldre åldrarna. Borgholms kommun har den största andelen äldre i befolkningen. 27,2 procent har fyllt 65 år eller mer av kommuninvånarna. Kalmar kommun har däremot den lägsta andelen av den äldre befolkningen. 17,7 procent är 65 år eller äldre och hamnar därmed på samma nivå som genomsnittet för riket. Andelen utländska medborgare i Kalmar län är lägre än riksgenomsnittet. 3,6 respektive 6,1 procent.

3.1.1 Befolkning år 2007 per kommun, län och områdestyp samt befolkningsförändringar 2007

Kommun/län	Förändring under 2007			Befolkning 2007		
	Glesbygd	Tätortsnära landsbygd	Tätort	Glesbygd	Tätortsnära landsbygd	Tätort
Högsby	-6	-96	0	698 (11,8%)	5 233 (88,2%)	0
Torsås	0	-21	0	0	7 133 (100%)	0
Mörbylånga	-6	8	86	652 (4,8%)	6 246 (45,9%)	6 710 (49,3%)
Hultsfred	0	-83	-27	0	8 649 (60,9%)	5 547 (39,1%)
Mönsterås	-2	-33	38	18 (0,1%)	7 687 (58,6%)	5 409 (41,2%)
Emmaboda	0	-64	11	0	4 068 (43,4%)	5 315 (56,6%)
Kalmar	0	193	19	0	14 428 (23,4%)	47 105 (76,6%)
Nybro	0	-23	-14	0	6 443 (32,8%)	13 198 (67,2%)
Oskarshamn	-7	16	41	42 (0,2%)	7 610 (28,9%)	18 642 (70,9%)
Västervik	3	-168	223	136 (0,4%)	11 255 (30,9%)	25 067 (68,8%)
Vimmerby	0	0	20	0	7 365 (47,2%)	8 243 (52,8%)
Borgholm	3	-74	21	600 (5,5%)	6 080 (55,6%)	4 253 (38,9%)
Kalmar län	-15	-345	418	2 148 (0,9%)	92 197 (39,4%)	139 489 (59,7%)
Riket	-2 425	4 716	67 379	176 487 (1,9%)	1 973 867 (21,5%)	7 032 573 (76,6%)

Högsby och Torsås saknar tätorter enligt definitionen. Glesbygdsboende återfinns främst i Högsby samt på Öland. I Kalmar kommun bor mer än tre fjärdedelar av befolkningen i tätort. Medelåldern stiger i alla länets kommuner. Kalmar kommun har fortfarande en medelålder som ligger strax under genomsnittet för riket. Medelåldern är högst i Borgholm, Hultsfred och Högsby kommuner.

Andelen förvärvsarbetande i Kalmar län har pendlat mellan 72,8 samt 79,2 procent de senaste 10 åren. Totalt var sysselsättningsgraden i åldersgruppen 20-64 år för kvinnor 76,2 procent och för män 82,1 procent. Den totala andelen för länet var år 2007 79,2 procent. Samtliga kommuner befinner sig på samma nivå alt ökat sin sysselsättningsgrad år 2007 jämfört med 2000. De senaste årens finanskris samt lågkonjunktur har medfört en del varsel om driftsinskränkningar vilka kommer att verkställas under 2010 och ha en negativ inverkan på sysselsättningen. Arbetspendlingen är stor både till och från länet, med stor övervikt för utpendling. Inom länet pendlar man i första hand till Kalmar och Oskarshamn.

Kalmar län har en högre andel sysselsatta inom basnäringarna jord- och skogbruk samt tillverkningsindustri jämfört med övriga riket. Näringarna sysselsätter en stor andel män,

medan kvinnorna förekommer i större utsträckning inom verksamhetsområdena utbildning, vård och omsorg.

Tjänstesektorn har på senare år expanderat och förväntas kunna erbjuda nya jobb och även kompensera för bortfallet av arbetstillfällen inom de krympande basnäringarna.

3.2 Lantbruk

Vid en närmare analys av lantbruket i Kalmar län visar det sig att utvecklingen varierar mellan olika områden. I kustområdet några mil norr och söder om Kalmar samt delar av Öland är jordbrukets utveckling god. Där finns goda förutsättningar för storskalig mjölkproduktion och odling av t ex specialgrödor. Kustområdet kring Kalmar och den sydvästra delen av Öland är två av de få områden i Sverige där jordbruksproduktionen i sig kan vara bärkraftig. I inlandet är jordbrukets utveckling svagare och domineras av grovfoderbaserad, småskalig nötköttsproduktion. Denna dominans kommer att öka i takt med att annan produktion försvinner. Storleksrationaliseringen av jordbruket fortgår. Familj jordbruk med mjölkproduktion minskar i hela länet och ersätts inte av storskaliga enheter i inlandet, vilket delvis sker i kustområdena runt Kalmar och delar av Öland. Förklaringen är troligen att det inte finns arronderingsmässiga förutsättningar för större djurbesättningar i inlandet.

Naturvårdsinriktad kött djursproduktion förväntas öka i omfattning. Denna produktion är i de flesta fall inte ekonomiskt bärkraftig. Den måste istället ske i kombination med skogsbruk, annan kompletterande verksamhet eller genom att försörjningsmöjligheter med inkomster finns utanför företaget. Kött djursproduktionen är starkt beroende av utvecklingen i bygden i övrigt för att kunna fortgå. Produktionen är också starkt beroende av de naturvårdsinriktade stöden för att hålla markerna öppna.

Kreaturslösa deltid jordbruk och hästföretag är två grupper som ökar i skogsbygderna. Även dessa företag är starkt beroende av det omgivande samhället med möjligheter till inkomst och service. Hästföretagande har stora möjligheter att utvecklas i länet. I Kalmar län finns ca 12 900 hästar, vilket motsvarar 55 hästar per 1 000 invånare, en täthet som är näst högst i Sverige, endast Gotland har fler. Ungefär 40 % av hästarna finns på landsbygden och 44 % av anläggningarna enligt en undersökning av SCB's år 2004.

Landsbygdsföretag i länet återfinns inom olika branscher. Många har koppling till turism, med vandrarhem, bed&breakfast, enklare servering/caféverksamhet samt guidning som bas. Också inom den småskaliga produktionen av livsmedel har Kalmar län profilerat sig och länet har ett flertal gårdsbutiker som säljer lokala produkter. I Torslunda på Öland finns ett utvecklingskök där småskaliga producenter kan testa och utveckla sina produkter. Tack vare bl a god bredbandsutbyggnad kan många företagare använda den egna bostaden som bas för företag, t ex inom datatjänster och marknadsföring.

3.2.1 De nya tillkommande utmaningarna 2010-2013

2010 omfördelas 3.7 Mdr utöver tidigare medel, nationellt till inriktningarna:

- Klimat
- Förnybar energi
- Vattenkvalitet
- Biologisk mångfald

- Omstrukturering av mjölksektorn
- Bredband
- Sverige, det nya matlandet

Vid införandet av Landsbygdsprogrammet 2007-2013 var investeringsviljan stor inom det svenska jordbruket. Den lågkonjunktur som inleddes i september 2008, har i viss mån minskat intresset för framförallt satsningar inom mjölkproduktionen. Trots lågkonjunkturen har omfattande investeringar motsvarande 653 Mkr med 67 Mkr i beviljade stöd de två senaste åren med inriktning mot lantbrukets samtliga produktionsområden, dvs såväl fjäderfä, gris, får som mjölkproduktion. Även om konjunkturbedgången har medfört ett lågt mjölkpris, så framstår mjölkproduktion i Kalmar län ännu som den bransch där investeringsmöjligheterna är goda. Därför är behovet av fortsatt stimulans mycket viktigt för omstrukturering av mjölksektorn, samt att upprätthålla och öka investeringsförmågan. Särskilda medel riktas nu till mjölksektorn, som kommer att beredas möjlighet att söka stöd både till investeringar och till kompetensutveckling.

Jordbrukets påverkan på klimatförändringar och övergödningens problematiken är föremål för ständig diskussion men också framåtsyftande forskning. Inom Landsbygdsprogrammet ges nu möjligheter att med olika åtgärder stödja insatser och investeringar, som syftar till att minska jordbrukets negativa påverkan såväl klimat som vatten och hav. Då jordbruket i Kalmar län är mycket animalieintensivt är det av största vikt att de nya medel som tillförs programmet utnyttjas på ett optimalt sätt. Investeringsstöd kommer att ges för miljöförbättrande åtgärder. För att förbättra effekten av dessa åtgärder är det också av största vikt att ge möjlighet till kompetensutveckling. Rådgivningsprojektet Greppa Näringen ger goda möjligheter att, som en del av åtgärderna, uppnå de miljömål som är grunden för denna genomförandestrategi.

Förnybar energi ger öppningar för diversifiering inom de gröna näringarna, men även affärsutvecklingsmöjligheter för nya landsbygdsföretag. Med tanke på den ovan beskrivna animalieproduktionen är möjligheterna för framförallt biogasproduktion stora i Kalmar län. Även här är investeringsstödet i kombination med kompetensutveckling framgångsfaktorer för en övergång till en fossilbränslefri region.

De natur- och kulturvärden som kännetecknar Kalmar län, och som beskrivs på annan plats i denna strategi, kommer nu att förstärkas ytterligare inom ramen för Landsbygdsprogrammet genom t ex höjda miljöersättningar. Även åtgärden Utvald miljö ger möjlighet att förstärka värdena ytterligare.

En grund för livskvalitet på landsbygden är biologisk mångfald, en stark prioritet/bas i Landsbygdsprogrammet för Sverige. En natur för både människor och djur att vistas i utan hinder och med möjlighet att utvecklas är en förutsättning för hållbar utveckling av landsbygden.

Länet är väl utbyggt vad gäller bredband men regeringens nya mål är att öka kapaciteten till att stora delar av landet ska omfattas av 100 Mbit. En ny bredbandsstrategi (ref N2009/8317/ITP) lanserades 3 november 2009 där man sätter upp mål för ett bredband i världsklass där 90 procent av hushåll och företag senast år 2020 bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s. Men redan år 2015 bör 40 procent ha tillgång till sådant bredband enligt strategin. På landsbygden är naturligtvis behovet lika stort som i staden och därför omfördelas medel till en särskild bredbandsatsning i varje län.

Kalmar län har en viktig roll att fylla i den nationella visionen ”Sverige det nya matlandet”. Den småskaliga livsmedelsproduktionen är på frammarsch i länet och får anses utgöra en stor potential för att målet ska uppfyllas. Småland och Öland ligger på fjärde plats efter storstadslänen som besöksmål och s.k. matturism växer som företeelse.

Kalmar län ligger bra till i förbrukning av medel i Landsbygdsprogrammet, jämfört förbrukad tid av programmet 45%, med undantag för:

Samarbete gröna näringarna 12%
Diversifiering 25%
Förädling 33%
Byutveckling 26%
Natur & kultur 29%

Med andra ord är heller ingen särskild prioritering akut vad gäller de s.k. nya utmaningarna, de som söker utifrån godkänd ansökan får stöd. T.ex. matsatsningar ryms redan nu i förädlingsåtgärden eller samarbete gröna näringarna. Det finns medel i moderniserings- och diversifieringsåtgärden för energisatsningar. Särskilda informationsinsatser och riktade inbjudningar behövs för att öka intresset för ovan nämnda dåligt nyttjade åtgärder. Läget har betonats i Länspartnerskapets möten, vilket fortsätter. Under kommunbesök som genomförs tillsammans med Länsledning och tjänstemän betonas vikten av att sprida budskap om möjligheter i Landsbygdsprogrammet, ej nyttjade åtgärder och de nya utmaningarna.

Följande åtgärder planeras angående de s.k. ”nya utmaningarna”:

Det nya matlandet:

Åtgärd 111:

- Direkt inbjudan för info/inspiration till organisationer för primärproducenter/ matproducenter.
- Strategisk kontakt kommuner angående offentlig mat.
- Information till länets turismorganisation/turismprojekt med inriktning matturism.
- Information till byutvecklingsgrupper i lokal utvecklingsplanering.

Åtgärd 312:

- Restaurangsammanlutningar genom direktkontakt.

Åtgärd 331:

- Kompetensutveckling för offensiv företagsutveckling.

Energilösningar:

Åtgärd 121:

- Information om möjligheten till energiprojektering för egen förbrukning.
- Vindkraft för egen förbrukning.
- Projektering av vattenkraft

Vatten:

Åtgärd 111:

- Befintlig rådgivning och kursverksamhet kommer att utökas med de nya modulerna som gäller vattenkvalitet och klimatfrågor. I syfte att väcka kunskap och intresse de nya åtgärderna inom vattenkvalitet och klimat planeras tillsammans

med berörda organisationer och föreningar aktiviteter för målgruppen. I övrigt sker samverkan med kommuner, organisationer och arbetsgrupper med fokus på de aktuella frågorna. Inom Länsstyrelsen bedrivs tvärsektoriellt arbete genom framtagande av gemensamt beslutsunderlag för placering av exempelvis våtmarker, samordning vid beslut som rör exempelvis s k LOVA- medel.

- Genomföra insatser inom Greppa Näringen till primärproducenter enligt projektplan

Mjölkstödet:

Åtgärd 121:

- Alla mjölkföretag med fullständig ansökan har fått bifall hittills och prioriterats sedan programperiodens början. Investeringstakten är fortsatt hög och efterfrågan på moderniseringsåtgärder har ej avtagit. Fortsatt information och kontakt med de föreningar och företag som företräder mjölksektorn. Investeringstakten nu är 58 % jämfört med 45 % förbrukad tid av programperioden. Mer medel i åtgärden säkrar fortsatt täckning för investeringsstöd till mjölksektorn.

Bredband:

Åtgärd 321:

- Kartläggningar har genomförts vad gäller länets behov i samarbete med Regionförbundet i Kalmar län. Inget behov föreligger enligt kommunernas IT-samordnare. Behovet är därmed hänskjutet till enskild nivå. Finns byar med behov? Information har givits till politiker och tjänsteman i länets kommuner under Länsstyrelsens kommunbesök.

3.2.2 Förändringar av Landsbygdsprogrammet 2012-2013

Från och med den 1 januari 2012 görs förändringar inom Landsbygdsprogrammet. Följande områden och åtgärder uppdateras eller införs:

- Bredband inom grundläggande tjänster
- Generell förstärkning av Moderniseringsåtgärden
- Förstärkning av Moderniseringsåtgärden kopplat till grinsnäringen
- Utvald miljö
- Kompetensutveckling i axel 1 – särskilt satsning på utvald miljö
- Utvald miljö -rovdjursstängsel

3.2.2.1 Bredband inom åtgärden Grundläggande tjänster:

Åtgärd 321:

Åtgärden för grundläggande tjänster förstärks med 10 Mkr. Regeringen förstärker också kanalisationsstödet, vilket innebär att länet totalt får ca 15 Mkr till satsningar för bredband på landsbygden under perioden 2012-2014. Kalmar län var 2010 ett av de län i landet med lägst andel av mycket hög bredbandskapacitet. Målet för regeringens bredbandsstrategi är att år 2020 ska 90% av alla i Sverige ha tillgång till bredband om minst 100 mbit/s. Regionförbundet, i samverkan med länsstyrelsen och länets kommuner, har tagit fram en regional bredbandsstrategi för Kalmar län. I den

är målet att alla i länet senast 2020 ska ha tillgång till 100 mbit/s. För att nå målet krävs stora satsningar på infrastruktur och fiberutbyggnad. Den beräknade kostnaden för att fibrera hela Kalmar län motsvarar ungefär den summa som regeringen anslagit för hela Sverige. Det innebär att det kommer att krävas ytterligare finansiering för att nå målet för 2020.

För att de ca 15 Mkr som länet tilldelats ska utnyttjas så optimalt som möjligt kommer Länsstyrelsen och Regionförbundet att samverka vid fördelningen av medlen. Fördelning görs vid två tillfällen per år. Stöden kommer i första hand att gå till kanalisering i det så kallade spridningsnätet.

3.2.2.2 Generell förstärkning av Moderniseringsåtgärden

Åtgärd 121:

De övergripande prioriteringarna för åtgärden gäller fortfarande:

- Utvecklingsbara företag där investeringen skapar ökad konkurrenskraft och sysselsättning, samt bidrar till långsiktig ekonomisk bärkraft.
- Investeringar som bidrar till att odlingslandskapet natur- och kulturvärden bevaras och utvecklas.
- Miljöförbättringar i syfte att minska jordbrukets belastning på den yttre miljön.
- Investeringar som förbättrar djurmiljön och arbetsmiljön.
- Investeringar som krävs för övergång till ekologisk produktion.
- Investeringar i produktion av bioenergi.

Moderniseringsåtgärden tillförs medel dels genom en generell förstärkning, dels genom att medel i länsbudgeten omfördelas inom axel 1. Vid ingången av 2012 har Länsstyrelsen 6 milj kr att fördela till inkomna och inkommande ansökningar. Då efterfrågan vida överskrider tillgången på medel, prioriteras i första hand investeringar som leder till nya djurplatser i form av ny-, om- och tillbyggnad av djurstallar. Därutöver kan investeringar för klimatanpassning och energieffektivisering prioriteras.

3.2.2.3 Förstärkning av Moderniseringsåtgärden kopplat till griskärlingen (spaltgolv)

Åtgärd 121:

Åtgärd Modernisering, förstärks med ca 30 Mkr för ombyggnad av spaltgolv under 2012. Syftet är att underlätta för att uppfylla kommande lagstiftning om spaltgolv. Pengarna för detta specifika ändamål är bara tillgängliga för beslut under 2012 eftersom kraven på spaltgolv blir lagstiftning från 2013. Åtgärden kan sökas nationellt, men kommer att handläggas av länsstyrelserna. Någon länslott fördelas inte, utan stödet kommer att fördelas i förhållande till hur mycket ansökningar som kommer in. Grisproduktionen är prioriterad i genomförandet av Landsbygdsprogrammet i Kalmar län.

3.2.2.4 Utvald miljö

Inom axel 2:

Budgeten för Utvald miljö i Kalmar län sänks från 85 Mkr till 69,7 Mkr. Följande insatser kommer att prioriteras framför övriga insatser fram till dess att de uppdaterade programmålen nås:

- anläggning och restaurering av våtmarker
- damm som samlar fosfor
- reglerbar dränering
- restaurering av betesmarker och slåtterängar

Av bilaga framgår vilka åtgärder som i övrigt kommer att hållas öppna, men med en lägre prioritet. För åtgärden Restaurering av betesmarker och slåtterängar har Länsstyrelsen hittills använt miljöersättning. Miljöinvestering enligt faktisk kostnad kommer ej att användas pga att Länsstyrelsen prioriterar det femåriga åtagandet inom miljöersättningarna till bedömd större nytta. Insatsen blir ofta ofördelaktig då avverkningsvärdet reducerar stödet i hög utsträckning

Specialinsatsen för landskapets natur- och kulturvärden öppnas de två sista åren, och kommer att användas i särskilt angelägna projekt, i samråd med Länsstyrelsens naturvårdsenhet och efter uppsökande verksamhet. Takbeloppet på 200 000 kr tas bort.

3.2.2.5 Kompetensutveckling i axel 1 – särskilt satsning på utvald miljö

Åtgärd 111:

Åtgärden kompetensutveckling, tillförs ca 1 Mkr för riktade satsningar för att öka måluppfyllelsen för anläggning och restaurering av våtmarker samt restaurera betesmarker och slåtterängar. Länsstyrelsen kommer att avsätta särskilda resurser till uppsökande verksamhet, för att med hjälp av inventeringar och annan kunskap vidta åtgärder som syftar till att bevara odlingslandskapets naturvärden och minska jordbrukets belastning på vattenmiljöer. Arbetet och åtgärderna ska syfta till att uppfylla de regionaliserade miljömålen, och beträffande våtmarker kommer Länsstyrelsens våtmarksstrategi att tillämpas.

3.2.2.6 Utvald miljö - rovdjursstängsel

Kalmar län har av Jordbruksverket tilldelats särskilda medel för rovdjursstängsel inom Utvald miljö. Länsstyrelsen i Kalmar län tilldelas 335 000 kr, vilket i första hand prioriteras till de av länets drygt 500 fårägare vilka har sin verksamhet förlagd till fastlandets skogs- och mellanbygd. Stöd ges med 40 kr/m rovdjurssäkrat stängsel, vilket räcker till 8 375 meter. Åtgärden kommer att prioriteras till företag och markägare, där konstaterade skador av varg påvisats.

3.3 Skogsbruk

Kalmar län är ett av de största skogslänen i södra Sverige. I länet finns flera sågverk och träförädlingsföretag samt ett av landets största massabruk. Detta medverkar till en framträdande position för skogsindustriell utveckling. Barrskogsbruket dominerar virkesproduktionen i länet och utgör den viktigaste inkomstkällan. Knappt 700 personer arbetar i länets skogsbruksföretag och ytterligare knappt 4 800 arbetar inom förädlingsindustrin av skogsråvaran. Sammantaget ger detta att ungefär 5,8 % av länets anställda arbetar inom skogssektorn.

Kalmar läns landareal domineras av skogsmark. Den produktiva skogsmarksarealen utgör 64 % av landarealen. Till detta kommer myrmarker och bergimpediment som ofta finns insprängt i skogslandskapet. Tillsammans utgör dessa ägoslag inte mindre än 73 % av landarealen. Virkesförrådet av rotstående skog uppgår till 126 miljoner skogskubikmeter där gran är det vanligaste trädslaget (42 %) följt av tall (37 %). Resterande volym utgörs av lövträd, där björk (8 %) och ek (5 %) är vanligast.

Skogen och skogsbruket i Kalmar län har möjlighet och framtida potential att bidra till stärkt regional konkurrenskraft och ökad sysselsättning. Idag uppgår skogens tillväxt i länet till 4,84 miljoner skogskubikmeter per år. Skogsbruk är en långsiktig verksamhet som väl skött och väl nyttjad kan ge en ökad virkes- och biobränsleproduktion. Andra värden som skogen bidrar med är rika natur- och kulturmiljöer; rekreation och upplevelser i ett attraktivt landskap. Skogen har också en potential att motverka den accelererande klimatförändringen genom sin förmåga att binda koldioxid samt genom att man kan ersätta fossila bränslen med biobränslen. För att förbättra möjligheten till nyttjandet av skogen krävs en god infrastruktur i form av bra vägar. Det finns idag ett behov av att höja standarden på både skogsbilvägnätet och de enskilda och allmänna vägarna i länet.

En stor del av skogsmarken i Kalmar län är privatägd (77 % jfr med rikets 51 %), och ingår ofta i kombinerande jord- och skogsbruksföretag. Antalet skogsägare i länet uppgår till drygt 12 000 personer och av dessa är 36 % kvinnor. Den privata skogsmarken är uppdelad på ungefär 9 500 taxeringsenheter och av dessa är 62 % närboägda, det vill säga att samtliga delägare bor i den kommun där skogen är belägen, 27 % är helt utboägda (ingen delägare bor i kommunen där skogen är belägen) och resterande 11 % är delvis utboägda. Inom det privatägda skogsbruket är familjeskogsbruket dominerande och präglas av många självverksamma skogsägare med varierande grad av aktivitet. Åtgärder som avverkning och skogsvård utförs ofta av mindre, lokala entreprenörföretag. Genom ökade kunskaper hos enskilda skogsägare om produktion, ny teknik och säkerhet kan familjeskogsbruket bidra till en hållbar utveckling, industrins behov av råvara och bättre konkurrenskraft.

3.4 Fiske

Yrkesfisket i Kalmar län kan uppdelas i två kategorier, skärgårdsfiskare och utsjöfiskare. På Öland, med sin exponerade kuststräcka, bedrivs utsjöfiske medan fisket i fastlandskommunerna till största delen bedrivs som skärgårdsfiske. Östersjöns ganska artfattiga fiskbestånd gör yrkesfiskarna beroende av ett fåtal arter för sin försörjning. Idag är fisket artspecialiserat och därmed sårbart, medan möjligheten till mångfald i nyttjandet av de biologiska resurserna var nyckeln till överlevnad i gamla tiders kustfiske.

Länets yrkesfiske är under ständig förändring. Tillgången på fisk och efterfrågan på marknaden styr förändringarna både när det gäller målart och antalet yrkesutövare. Idag är nyrekryteringen till fisket liten, och därmed är medelåldern hög. Totalt 150 fiskare är licensierade. Skärgårdsområdet i Kalmar län har 6 500 fiskerättsbärande fastigheter, vilka kan bedriva fiske med stöd av enskild rätt. Detta medför att det finns flera utövare där fisket är av väsentlig betydelse för försörjningen än vad som framgår av antalet licenser. Den viktigaste orsaken till näringens tillbakagång är den minskade tillgången på fisk.

Nya inriktningar för fiskets utövare är viktigt för näringens fortlevnad. Småskalig livsmedelsförädling och etablerande av fiske- och upplevelseturism är grenar som ökar stadigt inom fiskenäringen. Merparten av fiskerätten i landets fiskevatten tillhör jordbruks- och skogsfastigheter och utgör en landsbygdsresurs. Länsstyrelsen har tillsammans med Hushållningssällskapet drivit flera utvecklingsprojekt inom fisketurism under senare år. En

modell för utveckling av småskalig fisketurism i landsbygdsföretag har tagits fram. Ett flertal av projektföretagen har seglat upp som spjutspetsar för att tillvarata de möjligheter som fisketurismen erbjuder för landsbygden. Fisketurism i regionen har redan idag etablerat sig som en verklig landsbygdsnäring. En näring som dessutom inrymmer en mycket stor framtida utvecklingspotential.

3.5 Lokalt engagemang och lokalt utvecklingsarbete

I Kalmar län finns 130 lokala utvecklingsgrupper/byalag som, på ideell basis och på olika sätt, arbetar för att göra sin hembygd bättre att leva i. De lokala aktörerna ger uttryck för mångfald och livskraft och är ofta en förutsättning för att skapa långsiktiga väl förankrade projekt som gynnar bygden. Länsbygderådet i Kalmar län består av representanter från lokala grupper i hela länet. Rådets uppgift är att samordna grupperna samt att stödja och stimulera det lokala engagemanget, ge kunskap och information om landsbygdsutveckling samt bygga nätverk mellan grupperna. Länsstyrelsen vill uppmuntra det lokala engagemanget och verka för att de får en aktiv roll i utvecklingen av länets landsbygd genom projektstöd främst från Axel Tre och Leader.

Organisationen HSSL (Hela Sverige Ska Leva) har utvecklat ett redskap, s k lokala utvecklingsplaner, som genom idogt arbete har fått fotfäste i länet. En lokal utvecklingsplan innebär ett samlat dokument för bygdens utvecklingstankar och idéer (utvecklingsstrategi) och blir en bättre möjlighet för bygder och områden att presentera ett samlat ansikte vid exempelvis kontakter med myndigheter och kommuner. En utvecklingsplan är ett levande dokument där alla områdets berörda ska ha givits en möjlighet att tycka till. HSSL (Hela Sverige Ska Leva) har endast tagit fram riktlinjer för utvecklingsplaner och man är som bygd fri att utforma dokumentet för att passa de lokala förutsättningarna på bästa sätt. En lokal utvecklingsplan är av stor nytta vid exempelvis bedömning av en ansökan om projektstöd, dvs om satsningen ligger i linje med bygdens utvecklingsplan.

3.6 Landskap och miljö

Kalmar län har ett oerhört rikt och varierat odlingslandskap, som är format av människor. Hävden av landskapet är helt avgörande för att arvet i form av kultur- och naturvärden ska utvecklas och synliggöras. I Kalmar län finns ca 20 % av landets naturliga fodermarker med höga natur- och kulturvärden. De har mycket stora värden, såväl biologiska, kulturella som estetiska. Stora områden har därför klassats som Riksintresse för naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv och som Natura 2000-områden. Södra Ölands odlingslandskap har utsetts till världsarv.

En livskraftig lantbrukssektor är en förutsättning för att klara de regionala miljömålen för ett rikt odlingslandskap. Här finns ett stort antal naturtyper och arter som saknas eller är ovanliga i övriga landet, vilka liksom kulturhistoriska spår som hägnader, ängslador, brukningsvägar, m fl hotar att försvinna när markerna inte längre brukas på traditionellt sätt.

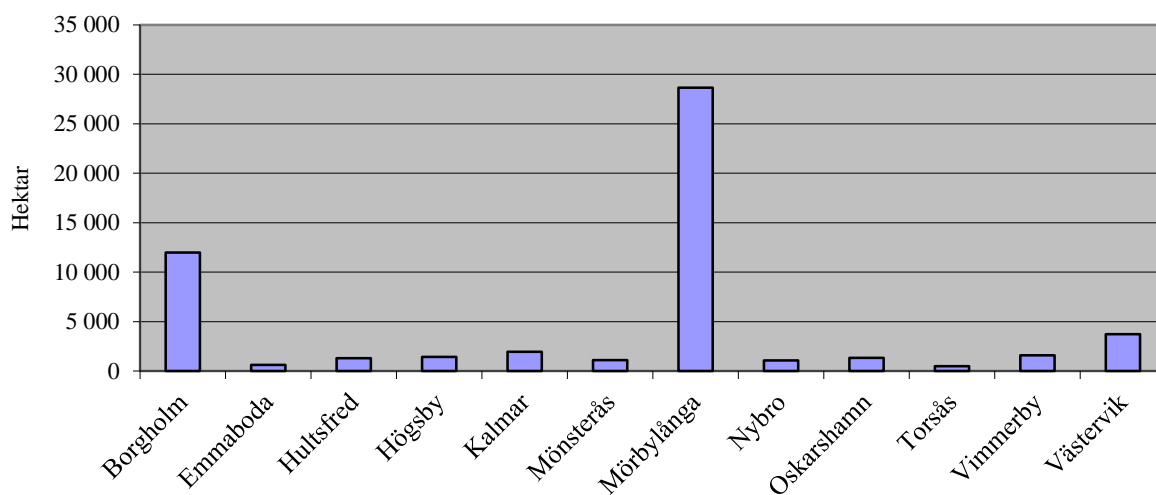
Den privatägda skogsmarken i Kalmar län hyser ca 3 000 idag kända nyckelbiotoper, det vill säga områden där hotande arter finns eller kan förväntas finnas. Arealen nyckelbiotoper är ca 1,1 % av skogsmarksarealen, vilket är detsamma som riksmedeltalet. Ädellövskog, hassellundar, triviallövskog med ädellövslag, kalkbarrskog och skärgårdsnaturskogar är skogstyper som Sverige i ett europeiskt perspektiv har ett internationellt ansvar för ur bevarandesynpunkt. Samtliga dessa miljöer finns i Kalmar län. Skogen utgör också en resurs för folkhälsan genom att många invånare och turister använder skogen för rekreation. Det

finns en stor potential att öka skogens nyttjande i detta avseende, både ur hälsosynpunkt och för att erbjuda attraktiva boendemiljöer samt för att använda skogen till naturturism.

3.6.1 Naturbetesmarker

År 2008 uppbär 78 800 hektar betesmark i Kalmar län miljöersättning. Av dessa är 31 400 hektar marker med ersättning för värdefulla naturbetesmarker, 21 700 hektar alvarmark, 2 400 hektar skogsbete och 500 hektar marker i restaurering. Arealen värdefull betesmark som ingår i miljöersättningsprogrammet, överskrider den areal, 55 000 ha, betesmarker med höga natur- eller kulturmiljövärden som omfattas av ängs- och betesmarksinventeringen 2002-2004.

Betesmarksarealen är störst i Ölandskommunerna Borgholm och Mörbylånga. Där finns vidsträckta alvarbeten och stora sjömarker. På fastlandet har Västerviks kommun störst areal betesmark, men här är de enskilda markerna betydligt mindre.

Figur 2. Betesmarker i Kalmar läns kommuner

Betesmarker kräver skötsel i form av årligt bete, underhåll av hägnader och återkommande röjningar för att behålla sina värden. Många lantbrukare gör stora insatser genom att låta djuren beta naturbetesmarker. Ett stort antal betesmarker hävdas dock för svagt, och andra för hårt, för att de höga natur- och kulturmiljövärdena ska behållas i längden. Enligt ängs- och betesmarksinventeringen hävdas ca 20 % av betesmarken för svagt.

De mest hotade betesmarkerna i Kalmar län är skogsbeten (inkl. hässlen) och sandiga betesmarker (inkl. sandstäpp). Till skogsbeten räknas hässlen. I de sandiga betesmarkerna ingår i sandstäpp. Kalmar län har ett särskilt bevarandansvar för båda dessa naturtyper.

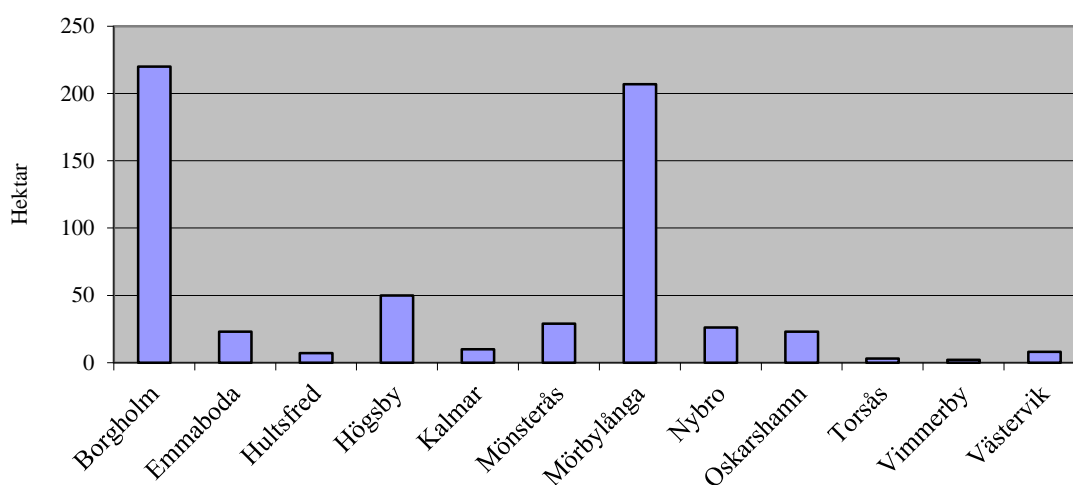
Kalmar län har ett internationellt ansvar för alvarmarker. Det regionala miljömålet är att minst 25 000 ha alvarmark ska hävdas år 2010. Fortsatt ersättning för merarbete i form av underhållsröjning, svåra förhållanden för hägn, tidskrävande tillsyn av betesdjur samt låg tillväxt hos betesdjuren är nödvändig för att även på sikt bibehålla betesdjur på alvarmarker.

3.6.2 Slätterängar

Slätterängar kräver slätter för att behålla sina värden. Många lantbrukare i länet gör stora natur- och kulturvårdande insatser genom att hävda sina slätterängar med traditionell skötsel som fagning, slätter, underhållsröjning, hamling av träd och efterbete.

Ängsarealen i Kalmar län var enligt ängs- och betesmarksinventeringen (2002-2004) 608 hektar. 2008 uppbär 1000 hektar miljöersättning och 790 hektar av dessa har ersättning för värdefulla slåtterängar. Skillnaden mellan dessa uppgifter beror dels på att ängsarealen ökar genom restaurering och återupptagen slåtter, dels på att olika kvalitetskrav ställs på slåtterängar inom inventeringen och miljöersättningssystemet.

Öland har den största andelen slåtterängar i länet. Detta beror bl. a. på stora naturligt stenfria ytor på Öland, som underlättar maskinell slåtter. För fastlandets del är slåtterängarna oftast små. Flest slåtterängar på fastlandet finns i Emmaboda, Högsby, Nybro, Mönsterås och Oskarshamns kommuner. I två av dessa, Emmaboda och Oskarshamns kommuner, finns också den största andelen slåtterängar med tydlig stenbundenhet.

Figur 3. Slåtterängar i Kalmar läns kommuner

Det regionala målet för hävdade slåtterängar innebär att arealen ängar i Kalmar län ska öka med mer än 50 %, till 1500 ha, fram till år 2010. Detta är en stor utmaning och flera projekt pågår för att inspirera brukare att återuppta ängsbruk samt att restaurera marker som tidigare varit slåtteräng.

3.6.3 Rödlistade arter i odlingslandskapet

I Kalmar län finns ett mycket stort antal rödlistade¹ arter enligt Artdatabanken, varav flertalet finns i jordbruks- och skogslandskapet. Öland utmärker sig markant i statistiken med hela 1389 rödlistade bofasta arter (38 % av landets alla rödlistade arter), varav ca 990 av dessa på något sätt är knutna till jordbrukslandskapet. På länets fastland finns 960 rödlistade arter bofasta arter (26 % av landets). En stor grupp arter är knutna till både jordbruks- och skogslandskapet, medan andra förekommer i mosaikmiljöer. Även länets vattenmiljöer, och övergångszoner mellan land och hav, är rika på växt- och djurarter varav flera är rödlistade.

Kalmar län tillsammans med Skåne och Västra Götaland ligger i topp, när det gäller förekomst av rödlistade arter på länsnivå. Kalmar län har härmed ett stort ansvar för att förbättra förutsättningarna för dessa, och att förvalta den biologiska mångfalden i landet i enlighet med intentionerna i flera nationella och regionala miljömål.

¹ Hotade och missgynnade växter, svampar och djur. För detaljerad information www.artdata.slu.se

Grova, gamla och ihåliga träd är en ansvarsmiljö för Kalmar län som hyser närmare 20 % av landets grova träd. De flesta av dem är ekar. Enorma entomologiska värden är knutna till gamla, grova ekar, men även en rikedom av svampar, lavar, fåglar och fladdermöss finns i gamla träd. I åtgärdsprogrammet för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet anges, att mer än 400 arter gynnas om dessa viktiga träd hålls vid liv så länge som möjligt. Detta kräver skötsel, som innebär att trädets närmaste omgivningar hålls öppna, helst genom ängsbruk eller beteshävd.

De främsta hoten mot biologisk mångfald i odlingslandskapet är:

- Nedläggning av lantbruk i skogs- och mellanbygd
- Upphörd eller alltför svag hävd
- Felaktig hävd
- Brist på ängsmark
- Alltför slentrianmässiga och hårda röjningsåtgärder
- Borttagande av småbiotoper och landskapsstrukturer
- Kvävepåverkan i ängs- och betesmark
- Borttagande av grova, gamla och ihåliga träd samt död ved
- Utdikning av våtmarker
- Uträtning, rensning och kanalisering av vattendrag
- Övergödning
- Illegal utsättning av arter
- Ökad exploatering av kustnära områden
- Reglering av vattendrag

3.6.4 Kulturmiljövärden

I väsentliga delar av länets centralbygder var jordbruk i olika former etablerat redan under stenåldern i sådan grad, att man kan tala om en mångtusenårig kontinuitet i odlingslandskapet. Från denna period har vi dock inga synliga fysiska lämningar som visar hur odlingslandskapet varit strukturerat, utan kunskapen bygger främst på pollenanalyser.

En brist i inventeringsmaterialet från Kalmar län är att uppgifter i huvudsak saknas om förhistoriska odlingsröseområden i skogsmark. I de inventerade småländska grannlänerna är denna fornlämningstyp mycket vanlig, och det finns goda skäl att anta att den förekommer även i Kalmar län.

De i ett internationellt perspektiv mest kända fossila spåren av bondekultur i länet, finns i den öländska stensträngsbygden från tiden omkring Kristi födelse. Över 1000 husgrunder och många mil stensträngar illustrerar framväxten av ett odlingslandskap, uppdelat i inägor respektive utmarker, som skulle komma att dominera bilden av hela länets odlingslandskap fram till 1800-talets andra hälft. På Öland och i många av inlandets byar är denna indelning av bymarken fortfarande tydligt avläsbar, och i ett nationellt perspektiv finns i Kalmar län ovanligt många och tydliga exempel av denna markindelning. Av länets ca 30 000 kända fornlämningar ligger ca 60 % i skogsmark. Vid riktade inventeringar ökar dessutom oftast mängden kända fornlämningar i skogsmark med upp emot 100 %, så den verkliga andelen fornlämningar belägna i skogsmark är därför ännu större än vad dessa siffror anger. Skogens kultur- och fornlämningar har oftast mycket hög vetenskaplig och upplevelsemässig potential. Samtidigt visar undersökningar från Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen att omkring 40 % av de kända fornlämningarna i skogsmark utsätts för åverkan i samband med avverkningar och/eller markberedning. Avgörande för om denna utveckling ska kunna brytas är i vilken

utsträckning kunskapen om skogens kulturmiljövärden och deras förvaltning når ut till skogsbrukets olika aktörer.

I en agrar landskapsanalys² utförd 2001 redovisas översiktligt de strukturer och processer, som i ett historiskt perspektiv skapat länets odlingslandskap. Men regelrätta kulturhistoriska landskapsinventeringar har inte utförts annat än i mycket liten utsträckning. Inventeringar av länets agrara bebyggelse har, med undantag av på Öland, utförts endast i begränsad omfattning. De inventeringsunderlag som finns är oftast från 1970-talet eller äldre. Trots bristen på detaljkunskaper vet man, att äldre tiders månghussystem fortfarande präglar bilden av länets olika odlingslandskap. En betydande andel av ekonomibyggnaderna saknar dock idag en funktion och hotas därför av förfall och att i slutänden helt försvinna. Några särskilt viktiga och hotade karaktärsbyggnader är skärgårdens båthus, ladugårdar och sjöbodas. Även Emåområdets timrade bodas, koncentrationen av ängslador i Emmaboda kommun samt väderkvarnar, skiftesverkslador, stenladugårdar, potatiskällare och stråtak på Öland hotas av förfall.

I det enskilda fallet kan rationalisering och utveckling av landskap och byggnader utgöra ett hot mot höga kulturhistoriska värden. Från mera generella utgångspunkter är dock hävden av landskapet, dvs att det finns lantbrukare, betesdjur och livskraftiga lantbruksföretag, helt avgörande för att odlingslandskapets värden ska kunna finnas kvar. Möjligheterna handlar bland annat om att på bred front sprida kunskapen om odlingslandskapets värden för att på så sätt stärka det viktiga förvaltarledet. Genom riktat stöd kan därutöver kompensation lämnas för direkta vårdinsatser i landskap och bebyggelse.

3.6.5 Tillgång och användning av vatten

Kalmar län är nederbördsfattigt med låg yt- och grundvattenbildning. Tillgången på vatten är låg. Särskilt sommartid är behovet stort av vatten med god kvalitet för jordbruk, djurhållning, industri och turismnäring med ett stort antal tillfälligt besökande. Planeringen av vattenförsörjning och vattenskydd är därför väsentlig. En stor del av länets höga kulturvärden ligger i anslutning till kusten och vid sjöar och vattendrag.

Transport av näring har ökat i många avrinningsområden

I Kalmar län finns ett 20-tal avrinningsområden. Omfattande utdikning och torrläggning av sjöar och våtmarker startade omkring år 1860. Åtgärderna fick till följd att vattnet och dess innehåll av humus, näringsämnen och partiklar snabbt transporteras vidare till sjöar och kust. Flera sjöar och vattendrag i länet visar klara symptom på övergödning. Vidare tillförs kustvattnet i Kalmar län årligen totalt ca 5 000 ton kväve och 140 ton fosfor, där en stor del kommer via de kustmynnande vattendragen. En källfördelning av närsaltsbelastningen visar att mer än hälften av kväve- och fosforbelastningen kommer från jordbruket (56 respektive 59 %; se figur 4 a och b). Den näst största källan till fosforutsläpp är enskilda avlopp. Andra stora källor för såväl kväve som fosfor är luftdeposition och avloppsreningsverk.

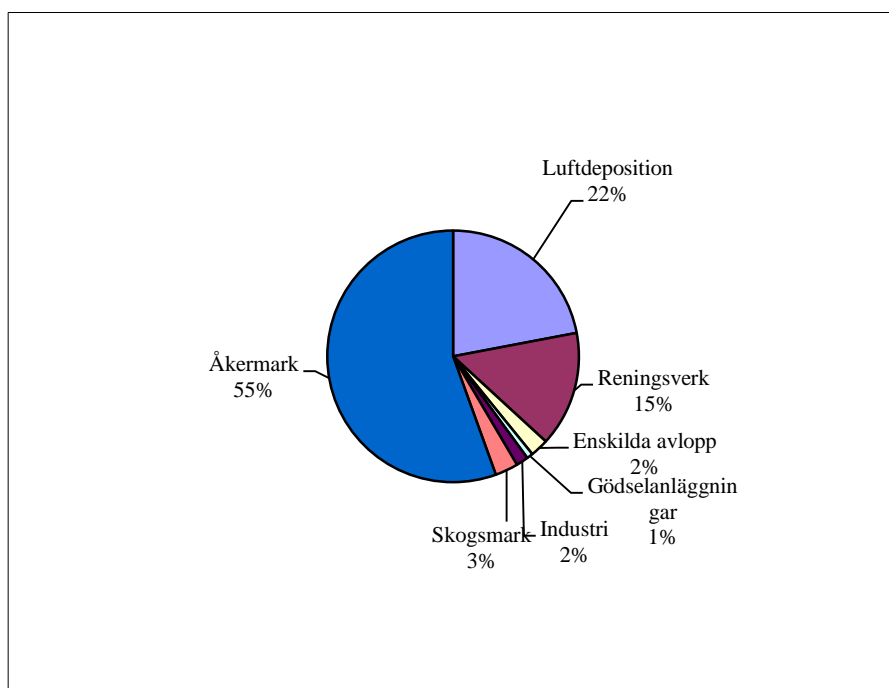
Övergödningen i Kalmar läns kustvatten är påtaglig. Halterna av kväve och fosfor har ökat på flera provtagningsstationer under de senaste 20 åren. Den ökade tillgången på näring har lett till en ökad förekomst av växtplankton samt större mängder fintrådiga alger. Detta har bl.a. lett till en omfattande algblomning på sommaren. Den ökade produktionen av växtlighet leder i sin tur till en ökad sedimentation av organiskt material och försämrade syrgasförhållanden under nedbrytningsperioderna. Blåstången, som fungerar som barnkammare och skafferier för flera viktiga fiskarter såsom abborre och gädda, har minskat kraftigt sedan 1980-talet.

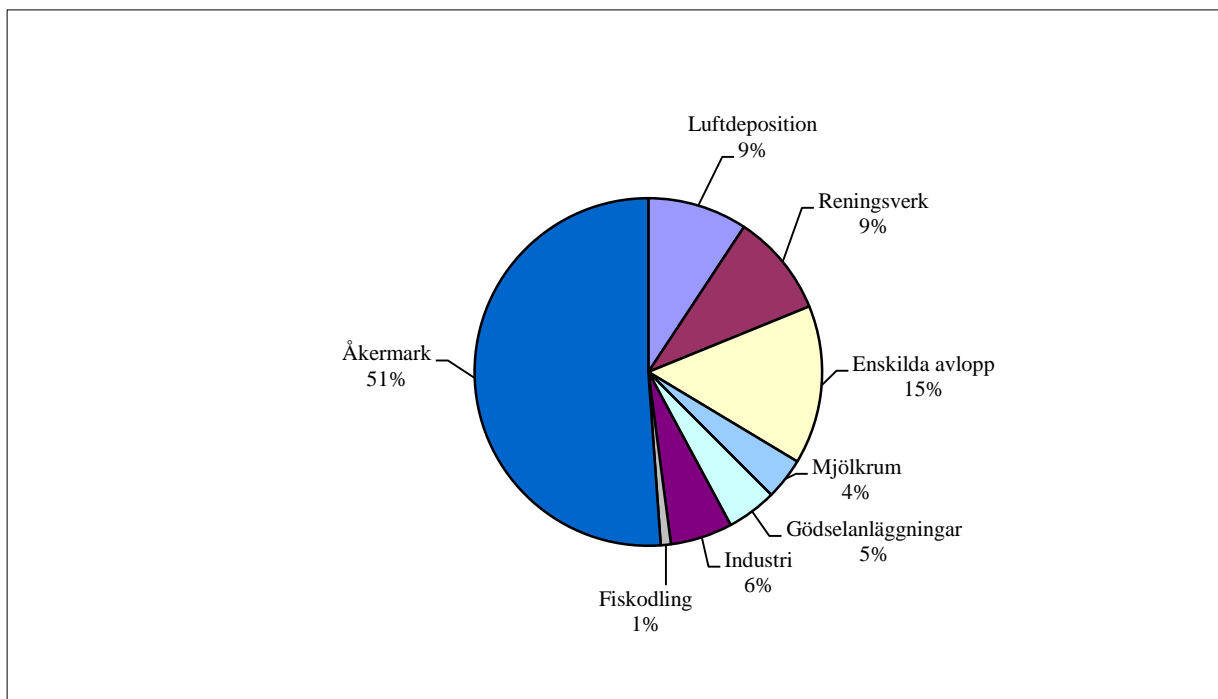
² Agrara avtryck, Stefan Höglin på uppdrag av Länsstyrelsen i Kalmar län.

Att ha åkermarken bevuxen med fleråriga grödor eller fånggrödor och att anlägga skyddszoner längs vattendrag är effektiva metoder för att förhindra utlakning av växtnäring från åkermark till vattendrag. Som ett genomsnitt för södra Sverige beräknas fånggrödan minska utlakningsförlusterna med 30 %, om den plöjs upp på senhösten och ytterligare 10-20 % om den bryts först på våren. Även skyddszoner är en viktig åtgärd för att minska yttransport av näring. År 2006 odlades fånggrödor på sammanlagt drygt 10 600 ha i länet, vårbearbetning gjordes på 5 500 ha och skyddszonsarealen uppgick till ca 250 ha. När det nya Landsbygdsprogrammet infördes ändrades förutsättningar för ”Minska kväveläckage och skyddszoner”, varvid arealerna minskade till 3 800 ha fånggröda, 850 ha vårbearbetning och 130 ha skyddszoner. Ur miljösynpunkt får de ändrade förutsättningarna anses vara en klar försämring.

Våtmarker renar vattnet under dess väg mot kusten genom att reducera mängden näringsämnen. Anläggning och restaurering av våtmarker återskapar även ett mer naturligt vattensystem då magasineringkapaciteten och grundvatteninfiltrationen ökar, vilket leder till en fördröjd avrinning. Vidare har våtmarker ett kulturhistoriskt värde och bidrar till en ökad biologisk mångfald. I Kalmar län är målet att minst 700 ha våtmarker och småvatten ska anläggas eller återställas fram till år 2010. I dagsläget utgör de anlagda våtmarkerna ca 400 ha.

Figur 4 a. Den årliga tillförseln av kväve till Kalmar läns kustvatten fördelad på källor.

Figur 4 b. Den årliga tillförseln av fosfor till Kalmar läns kustvatten fördelad på källor.

3.7 Infrastruktur och service

3.7.1 Infrastruktur

För att få ett långsiktigt hållbart transportsystem i Kalmar län är det viktigt att åstadkomma effektiva och miljöanpassade kommunikationer, som uppfyller högt ställda krav på trafiksäkerhet och jämställdhet med hänsyn tagen till tillgänglighet och regional balans. En viktig förutsättning för en positiv regional utveckling är vidare, att kommuner och länsdelar kan förenas i större arbetsmarknadsregioner. Det gäller för både människor och gods. Mindre orter och landsbygdsbebyggelse blir för sin fortsatta utveckling alltmer beroende av goda transport- och pendlingsmöjligheter inom regionen. Regionen i sin helhet blir alltmer beroende av goda infrastrukturlösningar till omvärlden. Den glesa och spridda bebyggelsen gör det viktigt med en IT-infrastruktur av hög kvalitet och med stor kapacitet. Stora delar av regionen har en god IT-infrastruktur, men fortfarande finns det vissa brister i såväl täckning som kapacitet. Regeringens nya mål är att öka kapaciteten till att stora delar av landet ska omfattas av 100 Mbit bandbredd. En ny bredbandsstrategi (ref N2009/8317/ITP) lanserades 3 november 2009 där man sätter upp mål för ett bredband i världsklass där 90 procent av hushåll och företag senast år 2020 bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s. Men redan år 2015 bör 40 procent ha tillgång till sådant bredband enligt strategin. På landsbygden är naturligtvis behovet lika stort som i staden och därför omfördelas medel till en särskild bredbandssatsning i varje län.

Ett långsiktigt hållbart transportsystem för Kalmar län bygger på upprustning av E 22, fortsatt utveckling av Kust-till-Kust banan, upprustning av Stångådalsbanan, Tjustbanan samt banan Oskarshamn-Berga-Hultsfred-Nässjö. Dessutom behövs bra tvärförbindelser i länets vägnät. Länets två flygplatser, Kalmar och Oskarshamn har en viktig funktion som förbindelsepunkter med bl a Stockholm. Detsamma gäller färjeförbindelsen mellan Oskarshamn och Gotland.

För boende på landsbygden är de lokala möjligheterna till resande och pendling centrala. Samhällets lösningar vad gäller skolskjutsar, bussar och flexibussar och andra former av kollektivt åkande i kombination med den privata bilen kan utvecklas vidare och därmed möjliggöra landsbygdsboende för flera. För näringslivets utveckling är möjligheterna till transporter av gods och varor till och från tätare befolkade områden av grundläggande betydelse. Utvecklingen av goda transportsystem måste samtidigt uppfylla kraven på ett långsiktigt hållbart resursutnyttjande.

Behovet av att bilda nya och att ompröva äldre gemensamhetsanläggningar (vägsamfälligheter) i länet är stort. Det finns också ett stort behov av kunskapsinsatser för samfällighetsföreningar och dess styrelseledamöter för att höja kompetensen i förvaltningen. Fastighetsstrukturen har stor betydelse för företagandet och dess konkurrensförmåga och möjligheter att bedriva ett rationellt jord- och skogsbruk. Lantmäterimyndigheten föreslår därför åtgärder som kan förbättra arronderingen, avveckling av samfälld mark genom fastighetsreglering som förbättrar markanvändningen och bruksmöjligheter samt fastighetsbestämningar t ex vid oklara gränser i skogsmark.

3.7.2 Service

Ett av de regionalpolitiska målen i Sverige är att hela landet ska ha tillgång till likvärdig service. I Kalmar län är tillgången till service, mätt i avstånd till närmaste butik, relativt god. Dock finns en oroväckande negativ trend där två till tre dagligvarubutiker på landsbygden försvinner varje år. Istället tillkommer några större butiker i anslutning till de större tätorterna. Omställning av denna typ får skilda konsekvenser för olika människor i samhället. Under senare år har det förekommit att vårdcentraler och skolor har lagts ned i mindre orter. Högre lönsamhetskrav, färre elever och riskerad försämrad kvalitet är exempel på orsaker som anges. Krav på service varierar mellan olika grupper i samhället vilket fordrar en vid syn när diskussion om rimlig servicenivå förs.

Den kommersiella servicens och skolans betydelse när det gäller landsbygdens och näringslivets utveckling är väl dokumenterad. Närhet till kommersiell service och tillgång till skola tillskrivs stor vikt, inte minst för att i möjligaste mån kunna erbjuda de boende på landsbygden närhet till service dagtid. Ofta fungerar dagligvarubutiken och skolan som den samlingsplats där det lokala engagemanget kan växa fram och gagna en positiv utveckling i bygden.

En attraktiv boendemiljö på landsbygden som lockar människor gagnar både landsbygden och större städer, genom ett mer balanserat nyttjande av samhällets resurser. Fler levande boendemiljöer på landsbygden ger ett minskat tryck på boendeproduktion och utrymme i mer belastade större centralorter.

3.8 Landsbygdens styrkor och svagheter

Landsbygden i Kalmar län beskrivs enligt SWOT metoden. Metoden är ett verktyg för att genomlysna en verksamhet och dess omgivning. Förkortningen står för de engelska orden för styrkor, svagheter, möjligheter och hot.

3.8.1 Styrkor

- Kompetenta lantbruksföretagare med en stark drivkraft för utveckling inom främst animalieproduktion och specialväxtodling
- Tillgång på god rådgivningskompetens
- Attraktivt besöksland med lång kuststräcka och gynnsamt klimat sommartid

- Väl inarbetade besöksmål och utvecklad turistnäring
- Goda klimatiska förutsättningar för jordbruk längs kusterna
- Unik natur med stor artrikedom
- Unika kulturmiljöer som speglar en kulturhistorisk mångfald i både tid och rum
- Ett varierat odlingslandskap med höga biologiska och kulturella värden
- Södra Ölands odlingslandskap är representerat på Världsarvslistan
- Väl utbyggt bredbandsnät
- Goda betingelser för skogsproduktion

3.8.2 Svagheter

- Risk för försämrad service med nedläggning av t ex skolor, butiker och vårdcentraler om befolkningsunderlaget sjunker
- Svag befolkningsutveckling
- Sned åldersfördelning med en hög andel pensionärer och få människor i lägre medelålder
- Låg andel av befolkningen har eftergymnasial utbildning
- Spridd bebyggelse med dålig täckning av kollektivtrafik, stort bilberoende
- Låg andel nyföretagande

3.8.3 Möjligheter

- Stort intresse att investera i större lantbruksföretag
- Stort intresse och goda möjligheter för produktion av förnyelsebar energi
- Stort intresse för att marknadsföra livsmedel med hjälp av lokala varumärken
- Småskalig livsmedelsproduktion
- Ett väl utvecklat föreningsliv som kan delta i utvecklingen
- Varierat landskap med möjligheter till natur- och kulturturism under en utökad säsong
- En stor andel av länets befolkning bor och verkar idag på landsbygden
- Ökad produktion av skogsråvara för industri och bioenergi.
- Skogsmiljöer för rekreation och företagande inom upplevelseturism.
- Utveckling av småskalig vidareförädling av skogsprodukter.

3.8.4 Hot

- Många lantbruksföretag står inför generationsväxling med risk för nedläggning av lantbruk främst i skogs- och mellanbygd
- Övergödning av Östersjön
- En lång kuststräcka känslig för utsläpp av t ex olja
- Jordbruket intensifieras i områden med övergödningssproblem
- Hot mot biologisk mångfald vid utebliven eller felaktig hävd av naturliga fodermarker
- Bristande kunskap hos skogbrukare kan leda till produktionsförluster, såväl för den enskilde ägaren som för regionen.
- Okunskap och felaktiga skogsbruksmetoder kan utarma den biologiska mångfalden, skada vattenmiljöer, skada kulturlämningar och den estetiska landskapsbilden.

4. Prioriteringar för de närmaste åren

4.1 Prioriteringar mellan åtgärder

Ersättningar till lant- och skogsbrukare liksom stöden till landsbygdens företagare och till utvecklingsprojekt och lokalt engagemang utgör grunden för programmets måluppfyllelse. Utformningen och prioriteringarna som görs inom programmet är avgörande faktorer för att de övergripande målen för programmet ska nås.

- De horisontella målen ska betonas ytterligare genom att informera potentiella stödmottagare. I Leaderarbetet pågår tematisk utbildning 4 ggr per år och detta arbete ska fortsätta. Planering av gemensamt projekt ska inledas, där utbildning i horisontella mål med målsättning att utbildning ska ske till alla potentiella stödmottagare såväl i Leader som i Landsbygdsprogrammet. I prioritering mellan ansökningar ska jämställdhet, fokus på ungdomars möjlighet till arbete och utveckling samt integration och mångfald på landsbygden särskilt beaktas. Särskild nyckelperson utsedd för att bevaka jämställdhetsfrågorna dels i det regionalpolitiska anslaget, samt även de horisontella målen i Landsbygdsprogrammet. Denna har deltagit i kurser under våren 2010 samt samverkan med resursperson på Länsstyrelsen.

4.1.1 Förbättrad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruk, axel 1

Ett effektivt och bärkraftigt jord- och skogsbruk utgör grunden för en levande landsbygd, och krävs för att natur- och kulturvärden i odlingslandskapet ska förvaltas och utvecklas.

En hög kunskapsnivå hos företagarna är betydelsefull för ökad konkurrensförmåga, entreprenörskap och miljömedvetenhet. Därför kommer kompetensutveckling att vara prioriterat under programperioden. Prioriteringarna beskrivs närmare under kapitel 7, Åtgärden kompetensutveckling.

Den åtgärd som kommer att ha störst betydelse för landsbygdsutvecklingen inom axel 1, är **Modernisering av jordbruks- och trädgårdsföretag**. Åtgärden ska stödja moderna och effektiva produktionsmetoder i syfte att stärka konkurrenskraften, ekonomisk bärkraft och ett hållbart resursutnyttjande. Investeringsstöd ges till jordbruks- och trädgårdsföretag inom primärproduktionen, för att öka sysselsättningen och den ekonomiska bärkraften i företaget, i kombination med en ekologiskt hållbar produktion. Jordbruket i Kalmar län har de senaste 10 åren kännetecknats av en omfattande investeringsvilja inom främst animalieproduktion, inte sällan i motsats till utvecklingen i övriga Sverige. Denna utvecklingspotential ska tas tillvara i det nya Landsbygdsprogrammet.

Stöd prioriteras till:

- utvecklingsbara företag där investeringen skapar ökad konkurrenskraft och sysselsättning, samt bidrar till långsiktig ekonomisk bärkraft.
- investeringar som bidrar till att odlingslandskapet natur- och kulturvärden bevaras och utvecklas.
- miljöförbättringar i syfte att minska jordbrukets belastning på den yttre miljön.
- investeringar som förbättrar djurmiljön och arbetsmiljön.
- investeringar som krävs för övergång till ekologisk produktion.
- investeringar i produktion av bioenergi.

Till grund för prioriteringarna ligger företagets affärsplan. Förutom bedömning av långsiktig lönsamhet och konkurrenskraft, tas i bedömningen också hänsyn till om investeringen bidrar till uppfyllandet av miljömålen kopplade till Östersjön och Ett rikt odlingslandskap.

Åtgärden **Startstöd** används för att stödja ny företagsetablering och generationsväxling. Startstöd prioriteras till nystartade heltidsföretagare och deltidföretagare med ambition att bli heltidsföretag.

Affärsplan ligger till grund för prioriteringarna.

Stöd till vidareförädling och innovationer har stor betydelse för att stimulera en omställning till en ekonomiskt bärkraftig produktion av varor, som efterfrågas av konsumenterna, och som dessutom anpassas till de nya förutsättningar som reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken innebär. En särskild uppmärksamhet ska riktas mot insatser som bidrar till en omställning/utveckling mot produktion av bioenergi inom jord- och skogsbruk. Likaså för insatser som leder till ett påtagligt högre förädlingsvärde av skogsprodukter. Vidare skall det utvecklingsarbete som bedrivits inom småskalig livsmedelsproduktion drivas vidare enligt de önskemål och behov som uttryckts av berörda företagare.

Stöd till förbättrad infrastruktur inom jord- och skogsbruk kommer att prioriteras till samverkanslösningar mellan skog- och jordbruksägare, andra markägare och boende på landsbygden. Syftet är att stärka infrastruktur av betydelse för konkurrenskraft och hållbar utveckling. Stödet prioriteras till projekt där kommersiella eller kommunala möjligheter är uttömda.

Ett takbelopp som begränsar nivån på företags- och projektstöd inom axel 1 kommer att användas. Dessutom kommer att en lägsta nivå på stödet att tillämpas. Detta beskrivs i ett särskilt dokument. Takbeloppet räknas på godkända investeringar under en rullande treårsperiod.

Investeringsstöd ges i första hand till investeringar i fasta anläggningar. Undantag kan göras för inventarier som krävs för ny eller förbättrad produktionsteknik, arbetsmiljö eller förbättrad djurmiljö.

4.1.2 Förbättra miljön och landskapet, axel 2

Ett mer fokuserat och målmedvetet arbete inom ramen för nya landsbygdsprogrammet, är en grundförutsättning för att förlusten av biologisk mångfald och kulturhistoriska värden ska hejdas samt för att säkra tillgången till vatten av god kvalitet. Inom axel 2 kan detta göras med riktad information och rådgivning inom åtgärden Kompetensutveckling. Därutöver finns möjlighet att rikta åtgärder inom insatsen Utvald Miljö, vilket beskrivs under kapitel 8.

Prioriteringar inom ramen för miljöersättningsystemet i landsbygdsprogrammet är nödvändiga, och har stor betydelse för att uppfylla de nationella och regionala miljömålen. Det är av särskild vikt att uppmärksamma insatser, som bidrar till att upprätthålla ett levande odlingslandskap så att Sveriges åtaganden enligt internationella överenskommelser kan uppnås exempelvis för Världsarvet Södra Ölands Odlingslandskap och Natura 2000 områden.

4.1.2.1 Prioriteringar utifrån perspektivet biologisk mångfald, hotade arter och naturtyper

Kalmar län hyser en enorm artrikedom och utgör hemvist för ett stort antal av landets rödlistade arter. En mycket stor andel av dessa är knutna till miljöer i odlingslandskapet. Öland intar en särställning i det perspektivet.

Med hjälp av de miljöersättningar för bevarande av natur- och kulturvärden i odlingslandskapet, som finns i Landsbygdsprogrammet, skapas bättre förutsättningar för hotade arter och naturtyper. Riktade informationsinsatser och riktad rådgivning är viktiga insatser för att Landsbygdsprogrammet ska kunna nyttjas optimalt, så att de särskilda värden som finns i länet bevaras. Rådgivning och uppsökande verksamhet ska riktas till områden, naturtyper och habitat där kunskap visar på ett behov av särskild artinriktad hänsyn. Anpassade planer för skötsel av marker och habitat med hotade arter ska prioriteras. Det gäller främst för arter som kräver särskild skötselhänsyn. Under programperioden ska arbetet inriktas på fortsatt hävd av och där det är möjligt även öka arealerna, slåtterängar och naturliga betesmarker, särskilt skogsbeten, hässlen, sandiga betesmarker och alvar i länet.

4.1.2.2 Prioriteringar utifrån kulturhistoriska värden

Kalmar län har i ett såväl nationellt som internationellt perspektiv ovanligt väl bevarade odlingslandskap med höga kulturhistoriska värden, som tillsammans representerar en mycket lång odlingskontinuitet. Inlandets bylandskap, herrgårdsbygderna i Tjust och södra Möre, en till betydande delar oexploaterad kust och skärgård, samt Öland med tydligt avläsbar odlingskontinuitet som sträcker sig kanske 4 500 år bakåt i tiden.

Odlingslandskapets hävd och indelning samt underhåll av bebyggelse och äldre vägnät är avgörande faktorer för förvaltningen av landsbygdens kulturhistoriska värden. En avgörande framgångsfaktor är, i hur hög grad kunskapen om de kulturhistoriska värdena kan förmedlas från kulturmiljövårdens olika aktörer till brukare och förvaltare i odlingslandskapet.

Vad som sagts ovan om miljöersättningar, information, rådgivning – allmänt eller i riktad form – gäller även för bevarande och utveckling av de kulturhistoriska värdena i odlingslandskapet. Särskilda satsningar på övergivna ekonomibyggnader och andra unika eller hotade byggnadskategorier, kan göras inom kompetensutveckling, åtgärden Bevarande av kulturarvet inom axel 3 samt inom Utvald Miljö.

4.1.2.3 Prioriteringar utifrån ett vatten- och kustperspektiv

Tillgång till vatten av god kvalitet är en förutsättning för konkurrenskraftig drift av jordbruk, djurhållning, småskalig livsmedelsproduktion och turistnäring samt för en hög livskvalitet för permanentboende såväl som sommargäster. För att säkerställa vatten av god kvalitet är det nödvändigt att minska mängden kväve och fosfor i sjöar, vattendrag och kustområden samt undvika förorening av yt- och grundvatten med bekämpningsmedelsrester.

Under 2007 och 2008 ska samtliga länsstyrelser i Södra Östersjöns vattendistrikt kartlägga och analysera sjöar, vattendrag, grundvatten och kustområden. I några vattenområden finns risk för att god ekologisk status enligt EU:s vattendirektiv ej kan uppnås. Till markägare inom dessa områden ska information och rådgivning inom åtgärden Kompetensutveckling riktas för att åtgärder ska komma till stånd.

Geografisk prioritering av insatser för minskade växtnäringsförluster från jordbruksmark (fånggröda, vårbearbetning, skyddszoner) kommer på sikt (senast 2009) att göras utifrån klassningen av ekologisk status³.

---

³ Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013, avsnitt 5.4.3.8, sid 146.

5. Prioriteringar utifrån ett skogligt perspektiv

5.1 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald

Målet för insatsen är att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i den svenska skogen. Det ska ske på produktiv skogsmark som har skötselkrävande natur- och kulturmiljövärden och åtgärderna ska bidra till uppfyllelsen av miljömålet *Levande skogar*. Stöd kan även lämnas för insatser som kan främja de sociala värdena på mark som har höga natur- eller kulturmiljövärden. Stödet är uppdelat på målklassning, arealstöd och schablonersättning. Förslag finns och som innebär att de nuvarande tre ersättningsnivåerna för arealstöd ersätts med en enda ersättningsnivå, 7000 kr per hektar, och som förväntas ändras fr.o.m. 1/1 2010.

5.1.1 Prioritering av målklassning

En förutsättning för att kunna ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning är, om fastigheten omfattar 20 hektar produktiv skogsmark eller större, att fastigheten är målklassad. Prioritering av vilka fastigheter som beviljas stöd ska grundas på förekomsten av kända natur- och kulturmiljövärden. Mindre företag ska gynnas.

Stöd beviljas utan prioritering till målklassning av fastigheter:

- mellan 21-50 hektar produktiv skogsmark i Götaland
- mellan 21-75 hektar produktiv skogsmark i Svealand
- mellan 21-100 hektar produktiv skogsmark i Norrland

Prioritet 1 har ansökningar om stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än ovan och som uppfyller något av följande krav:

- fastigheten ligger i Natura 2000-område, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området
- fastigheten ligger i värdestrakt enligt länens genomförandestrategi, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området
- fastigheten ligger i utpekad geografiskt område enligt åtgärdsprogram för hotad art
- fastigheten har kända såväl natur- som kultur- och sociala värden
- ansökan om stöd för åtgärder av dokumenterade miljövärden har inkommit till Skogsstyrelsen

Prioritet 2 har ansökningar om stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än ovan där:

- fastigheten har en kombination av kända antingen natur- och kulturvärden, natur- och sociala värden eller kultur- och sociala värden

5.1.2 Prioritering arealstöd

Skogsägare som har en fastighet med dokumenterad förekomst av skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärden kan ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning för att bevara eller utveckla dessa värden under förutsättning att fastigheten är målklassad. Kvaliteten på de skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärdena tillsammans med eventuella sociala värden avgör om fastigheten ska prioriteras för stöd. Fastigheter med mindre än 20 hektar produktiv skogsmark behöver inte vara målklassade för att ansöka om stöd för åtgärder. Mindre företag ska gynnas.

Ansökningar där fastigheten och skötselplanen uppfyller ett eller flera av nedanstående kriterier prioriteras. Ju fler kriterier som uppfylls desto högre prioritet. Kriterierna är grupperade utifrån sin betydelse för natur- och kulturmiljövärdena och prioritet 1 har högst betydelse.

Prioritet 1 har ansökningar där fastigheten ligger i antingen:

- Natura 2000-område
- värdeakt med angivna naturtyper enligt länens Strategi för formellt skydd av skog
- prioriterad skogstyp enligt länens Strategi för formellt skydd av skog
- utpekade geografiska områden i *Åtgärdsprogram för hotad art*

eller ligger utanför sådana områden men har en skötselplan som omfattar:

- en skötselareal > 10 hektar och åtgärder som gynnar såväl natur- som kulturmiljö- och sociala värden

Prioritet 2 har ansökningar där fastigheten ligger utanför områden enligt prioritet 1 men skötselplanen omfattar:

- en skötselareal > 5 hektar och åtgärder som gynnar antingen natur- och kulturmiljövärden eller natur- och sociala värden eller kulturmiljö- och sociala värden
- objekt med natur- eller kulturmiljövärden som ligger i direkt anslutning till annat objekt med höga natur- eller kulturmiljövärden
- åtgärder som gynnar flora- och faunalokal för hotad art
- åtgärder som gynnar förekomst av biologiskt kulturarv

Prioritet 3 har ansökningar där skötselplanen omfattar:

- en skötselareal < 5 hektar och åtgärder som gynnar enbart natur- eller kulturmiljövärden
- riksintresse för kulturmiljövård eller friluftsliv
- gynnar natur- eller kulturmiljövärden i kontinuitetsskog

På objektsnivå prioriteras de skötselkrävande värdena i följande ordning:

1. Biotopskyddsområden och naturvårdsavtal samt fornlämningar inklusive fornlämningsområde och kulturhistorisk miljö med mycket hög kvalitet.
2. Nyckelbiotoper och objekt med naturvärden samt kulturhistorisk miljö med hög kvalitet.
3. Avdelningar med N- och PF-mål samt kulturhistorisk miljö med måttlig kvalitet.

5.1.3 Prioritering av schablonersättning

Förutom den prioritering av fastigheter som beskrivs ovan för arealstöd ska dessutom vid behov följande kriterier beaktas vid handläggning av ansökningar som omfattar schablonersättning.

5.1.3.1 Linjeelement

Röjning, rensning och utmärkning av stig eller vandringsled

Stigen eller leden ska vara allemansrättsligt tillgänglig. Stöd prioriteras till åtgärder som syftar till att göra en ny stig/vandringsled eller göra en befintlig stig/vandringsled tillgänglig i områden för rekreation, friluftsliv och turism.

Röjning och rensning av äldre stenvmur

Stöd prioriteras till murar längre än 30 meter och som på minst hälften av sin längd är sammanhängande och ovan mark huvudsakligen består av minst två lager upplagd sten. Murens ålder bör vara minst ca 50 år gammal.

Uppsättning av stängsel för att gynna lövskogsmiljöer

Stöd prioriteras till stängsling av biotopskyddsområden, naturvårdsavtal, nyckelbiotoper och objekt med naturvärden samt avdelningar med målklass NO och NS i syfte att skapa lövskog. Stöd för stängsel kan också prioriteras för att skydda lövskog i avdelningar med målklass PF(K) och PG som direkt gränsar till ett skyddat område eller en nyckelbiotop med naturvärden kopplade till lövträd om där finns minst 2 000 lövhuvudplantor/ha med en medelhöjd av högst 1,5 m.

Stöd till stängsel prioriteras även till avdelningar som ligger i en trakt eller ett område som pekats ut i följande åtgärdsprogram för hotad art beroende av lövskog; vitryggig hackspett, björklevande vedskalbaggar, brandinsekter.

Återställande av mindre flottled

Stöd prioriteras till flottleder som i normalfallet har en vattenspegel som vid normalvattenföring är högst 10 m bred i genomsnitt per 100 m strömfåra och där tidigare flottning finns dokumenterad, t.ex. i flottningsföreningars skrifter.

5.1.3.2 Punktojekt

Hamling

Stöd prioriteras till hamling av samma trädslag som historiskt har hamlats på platsen.

Frihuggning av naturvärdesträd

Stöd prioriteras till naturvärdesträd med rödlistade arter och träd grövre än 50 cm i brösthöjd.

Skapande av död ved

Stöd prioriteras till skapande av död ved av sådana trädslag som knyter an till skogshistoriken och naturvärdena på platsen. Finns t.ex. naturvärden med koppling till asp skapas främst död ved av asp.

Igentäppning av dike

Stöd prioriteras till dikesproppar i en gång grävda diken som försumpar skogsmark med minst 30-procentig krontäckning. Stöd prioriteras inte till dikesproppar i naturliga vattendrag eller diken som är rätade vattendrag.

Frihugga och rensa kulturmiljö från träd och ris

Stöd prioriteras till åtgärder som frihugger och rensar kulturmiljöer på skogsmark.

Restaurera skoglig kulturmiljöbyggnad

Stöd prioriteras till restaurering av minst 50 år gamla kulturmiljöbyggnader med koppling till tidigare skogsbruk (t.ex. sågverksamhet, flottning, kolning, tjärframställning) eller bosättning i skog (torp, fäbod, samevisten).

Skapande av utblick (sikthuggning)

Åtgärder prioriteras som skapar en från ris och hindrande vegetation fri utblick eller utsikt över omgivningen eller landskapet omkring, t.ex. högt belägna eller möjliga utsiktsplatser, väl valda punkter längs en stig eller vid en rastplats/målpunkt.

5.1.3.3 Yttäckande störning

Naturvårdsbränning

Stöd prioriteras till naturvårdsbränningar där högst 50 % av virkesvolymen huggits och tagits tillvara och där ett antal grova träd av varje förekommande trädslag i avdelningen lämnats.

5.2 Öka arealen ädellövskog

Målet för åtgärden är att utveckla bestånd av ädellövskog i syfte att öka den biologiska mångfalden. Arealen ädellövskog kan ökas genom nyanläggning. Ädellövskog kan även återskapas genom att röja eller gallra fram ädellövskog ur blandskog. Insatserna ska bidra till att arealen ädellövskog ökas och målgruppen är skogsägare. Ersättningsnivåerna för arealstöd förväntas höjas från 20 300 kr per hektar till 30 000 kr per hektar fr.o.m. 1/1 2010.

Med ädla lövträd menas de inhemska trädslagen alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

Nedanstående kriterier ligger till grund för bedömningar mellan inkomna ärenden. De objekt med högst potential att i framtiden hysa höga biologiska värden relaterade till ädellövskog prioriteras.

Anläggningsområdets karaktär och befintliga värden

Skapande av ädellövskog på ett område med blandskog eller lövskog prioriteras framför anläggning på nedlagd åkermark och efter barrskog. Områdets potential att hysa biologisk mångfald relaterad till ädellövskog gynnas av att det redan finns befintliga ädla lövträd och andra lövträd på området och ökar med åldern på dessa träd.

Ädellövskog i omgivande landskap

Nyanläggning eller återskapande av ädellövskog i områden i direkt anslutning till andra ädellövbestånd har större potential att hysa biologisk mångfald relaterad till ädellövskog än områden där bestånden ligger långt ifrån andra bestånd med ädla lövträd. Potential ökar med andelen ädellövskog i omgivande landskap.

Beståndets storlek

Potentialen att hysa biologisk mångfald ökar med arealen på beståndet.

Andra faktorer som gynnar biologisk mångfald

Dessa är till exempel inblandning av lind, lönn, avenbok och hassel i beståndet, anläggning på fuktig eller frisk mark, på blockmark eller i branter samt på kalkrik mark.

6. Diversifiering och livskvalitet, axel 3

Utvecklingen av en levande landsbygd baseras på möjligheterna till sysselsättning, god service och en utbyggd och fungerande infrastruktur. Åtgärder som stärker företagets konkurrenskraft och bidrar till inkomstbringande sysselsättning, ska prioriteras i landsbygdsprogrammet. För att behålla och skapa arbetstillfällen, ska nyföretagande och nya idéer stimuleras. Kalmar län kännetecknas av attraktiva miljöer i landskapet, där natur- och kulturvärden skapar möjligheter både för ett attraktivt boende och för en utvecklad turism. Dessa värden och de företagsmöjligheter som finns inom detta område ska förstärkas och utvecklas genom landsbygdsprogrammet 2007-2013 i Kalmar län. Det behövs också en förnyelse av näringslivet på landsbygden i takt med att samhället förändras. Nya företag och ett ökat landsbygdsboende bidrar till denna förnyelse.

Programmet skall generellt stärka företagande och sysselsättning på landsbygden. Även om de areella näringarna i framtiden kommer att ha betydelse för landsbygdens sysselsättning och för bevarande av viktiga kultur- och naturmiljöer, blir behovet av ett mer diversifierat näringsliv allt viktigare för landsbygdens överlevnad. För en långsiktigt hållbar utveckling måste tillkomst av verksamheter inom nya branscher gå hand i hand med utvecklingen av de traditionella näringarna. Insatserna måste riktas så att lokalt entreprenörskap och utvecklingsarbete generellt kan stimuleras. Den tradition av samverkan, som finns på landsbygden skall uppmuntras för att kunna ge enskilda satsningar större potentiell kraft.

6.1 Prioriteringar

Många jordbruksföretag har inte möjlighet att storleksrationalisera och på detta sätt skapa bärkraftiga och ekonomiskt lönsamma företag. Att diversifiera sin verksamhet ger då en möjlighet att behålla och utöka sysselsättningen på företaget. Som en effekt av den nya jordbrukspolitiken måste företagen ställa om sin produktion, särskilt i skogs- och mellanbygd där förutsättningarna för traditionellt jordbruk blir sämre. I landsbygdsprogrammet ska därför marknadsföring av åtgärden ”Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk” lyftas fram.

Den betesbaserade djurhållning behövs för det öppna odlingslandskapet, men måste ofta kompletteras med annan verksamhet för att ge tillräcklig försörjning. Nya verksamheter i landsbygdsföretagen kan ge ett större utbud av tjänster och produkter, som förstärker landsbygdens attraktionskraft för såväl företagande som boende och turism.

Hästföretagen kan fungera som en länk mellan landsbygd och större tätorter. Tjänster och varor med anknytning till hästhållningen kan också ge möjligheter för lantbrukare att utveckla sitt företagande och nå nya målgrupper inom tätorter. Områden som kan utvecklas vidare är foderproduktion, inhysning och upplevelseturism. En ökad recirkulering av växtnäring är önskvärd i de fall deponi förekommer. Många kvinnor och flickor är aktiva inom hästsport och ridning, vilket öppnar för deras företagande i det annars mansdominerade lantbruket.

Kalmar län är sedan länge ett av landets främsta turistlän. Inte minst ger natur- och kulturarvet genom ett tilltalande landskap och genuina miljöer goda förutsättningar för en utökad turism. Landsbygdsbefolkningen har i allt högre grad uppmärksammat den potential som finns inom turismnäringen. Förutom måltids-, häst-, fiske- och jaktturism är det många landsbygdsboende som vill utveckla natur- och kulturturism både nationellt och internationellt. Upplevelseturism i Kalmar läns rika skogsmiljöer har potential att utvecklas och bidra till en ökad turistnäring på landsbygden. Kända turistmål i länet är Glasriket, Astrid Lindgrens värld, Tjust skärgård och Öland. Alla de stora besöksmålen har mycket att vinna på

ett samarbete med lokala aktörer vilket också gynnar de lokala företagen. En situation kan skapas där alla är vinnare.

Natur- och kulturarvet är viktigt för bygdens attraktivitet, den lokala identiteten och det sociala engagemanget på landsbygden. Att bevara och utveckla natur- och kulturvärdena är nära förknippat med utvecklingen av turismnäringen på landsbygden och förnyelse och utveckling av byarna. Utifrån denna insikt har ett flertal satsningar gjorts, där natur- och kulturarvets olika uttryck använts för att på ett hållbart sätt driva utvecklingsfrågor på både den lokala och regionala nivån. I landsbygdsprogrammet ska även fortsättningsvis samverkan mellan de många grupper, föreningar och organisationer som på olika sätt arbetar med att göra natur- och kulturarvet attraktivt prioriteras. Åtgärder för att utveckla kulturturismen i landsbygdens olika kulturmiljöer, odlingslandskap, agrara industrimiljöer och små tätorter ska prioriteras. Detsamma gäller lokala utvecklingsprojekt som tar kulturarvet och kulturmiljön som utgångspunkt för sina insatser. Det är viktigt att tidiga samråd sker med markägare i de fall markanvändningen riskerar att leda till en kommersialisering av allemansrätten.

Företagare har framfört önskemål om möjligheter till samverkan och kompetensutveckling bl a rörande värdskap. Det fanns också önskemål om att bygga nätverk för hela länet för att marknadsföra länet som en destination. Flertalet småskaliga turist aktörer erbjuder bara en del av vad en besökare efterfrågar. En samlad paketering är därför viktig för att kunna lansera länets landsbygd som en destination. En god förebild finns i Västerviks skärgård, där ett 20-tal företagare samarbetar i en gemensam bokningscentral och en gemensam marknadsföring.

Landsbygdens överlevnad är starkt knuten till att det finns människor, som vill bo och arbeta på landsbygden. Utan befolkningsunderlag hotas viktig service och förutsättningarna för de areella näringarnas fortsatta drift äventyras. Insatser, som knyts till de areella näringarna räcker inte för att klara landsbygdens överlevnad. Programmet vill därför prioritera insatser, som leder till att nya branscher etablerar sig på landsbygden. Det kan handla om tjänstesektorn i form av service både till företag och enskilda individer, liksom hantverkare, konstnärligt arbete eller småskalig maskinell tillverkning, men även etablering av partihandel och mycket annat, som bidrar till en ökad mångfald.

Kommersiell och offentlig service är viktig att utveckla på landsbygden. Servicen behövs för såväl boende, inflyttning och företag/företagsetableringar på landsbygden. Dagligvarubutiken tillhör en av de allra viktigaste servicetyperna inte bara för inköp. Den behövs också som en samlingspunkt för ortens invånare. Behoven av förskola och grundskola är också elementärt. Att få tillgång till flera servicefunktioner på en och samma plats, ökar attraktionen att använda den lokala servicen. Samordningslösningar mellan olika servicegivare kan innebära att service kan behållas där den annars skulle ha försvunnit. Åtgärder som innebär samordning och samverkan över traditionella sektorsgränser ska prioriteras. Allmänt accepterade mötesplatser ger möjlighet till utveckling och t ex ett kontinuerligt kulturutbud.

I områden med en minskande och åldrande befolkning är det av stor vikt att arbeta med frågor rörande livskvalité och nya typer av servicelösningar. Det är också viktigt att lyfta fram betydelsen av att locka nya boende inte minst då personer med en utländska bakgrund.

I arbetet med axel 3 gör följande prioriteringar (utan inbördes ordning):

- landsbygdsturism
- verksamhet som bidrar till en hållbar utveckling
- ny verksamhet; i sitt sammanhang nya lösningar och nytt företagande

- utveckling av boendemiljöer med ett långsiktigt perspektiv, särskilt fokus på samordnade lösningar för äldre samt utveckling av miljöer som är attraktiva för barnfamiljer
- när investeringsstöd ges förutsätts ”bästa möjliga teknik” i enlighet med den allmänna hänsynsregeln i 2 kap 3 § Miljöbalken
- insatser i skärgården
- insatser som bidrar till integrering av personer med utländsk bakgrund
- verksamhet som, vid behov med hjälp av nyttjanderättsavtal, möjliggör en ökad användning av skogens produkter utöver den traditionellt nyttjade fiberråvaran.

De regionala riktlinjerna på detta område kommer att vara föremål för löpande uppföljning och översyn för att svara mot de behov som finns i länet.

Generellt gäller för insatser under axel 3 att de, utifrån ett tydligt landsbygdsperspektiv skall komplettera och i vissa delar förstärka de i länet gällande strategierna avseende tillväxt och utveckling; RTP och RUP.

Ett takbelopp som begränsar nivån på företags- och projektstöd samt en lägsta nivå på stödet inom axel 3 tillämpas. Detta beskrivs i särskilt i dokument. Takbeloppet räknas på godkända investeringar under en rullande treårsperiod.

7. Leader

Leader är inte en stödform, utan en arbetsmetod och ett sätt att genomföra en del av insatserna i landsbygdsprogrammet. Leaderprojekt kan vara breda och behöver inte direkt falla in under specifika åtgärder utan ska syfta till uppfyllelse av ett eller flera av de tre huvudmålen.

Ett syfte med landsbygdsprogrammet är att olika aktörer på landsbygden ska samarbeta för att gemensamt driva utvecklingen i en bygd. Leadermetoden som tillämpats och utvecklats sedan början av 1990-talet, bygger på trepartssamverkan i ett avgränsat geografiskt område. Aktörer från privat/företagssektorn går samman med offentliga aktörer på lokal och/eller regional nivå och med aktörer från den ideella sektorn, dvs lokala grupper av privatpersoner. Tillsammans bildar man en lokal aktionsgrupp (LAG-grupp). LAG-gruppen har två primära uppgifter: dels att ta fram en utvecklingsstrategi för området och dels att genomföra strategin genom att utarbeta och prioritera mellan projekt som sedan finansieras inom gruppens beviljade ram.

Erfarenheter från tidigare Leaderprogram visar att Leader varit framgångsrikt när det gäller att bidra till lokal mobilisering. Kompetens från olika håll har samlats för att enas om en målbild och satsningarna har gjorts utifrån lokalt förankrad kunskap och lokala önskemål och därmed ofta varit lyckosamma. Under föregående programperiod har Kalmar län haft tre områden inom Leader+: Smålandsgruppen FGH, Astrid Lindgrens Hembygd och Kustlandet. Det har hittills varit Regionförbundet i Kalmar län som arbetat med Leaderverksamhet i länet men under programperioden 2007-2013 är det Länsstyrelsen som är samverkanspart med LAG-grupperna. I sin roll strävar Länsstyrelsen efter att ta tillvara de erfarenheter som finns hos existerande LAG-grupper och Regionförbundet i Kalmar län bl.a. genom det utvidgade regionala Länspartnerskapet.

LAG-gruppen, dess utvecklingsstrategi samt själva Leaderområdet godkänns av Länsstyrelsen i samråd med gruppen. Länsstyrelsen fattar formellt beslut om att godkänna LAG-gruppen som en del i beslut om verksamhetsstart.

Den lokala/regionala offentliga medfinansieringen av Leader ska uppgå till 30 % vilket kommunicerats med länets kommuner under mobiliseringsprocessen. Samarbete över länsgränserna uppmuntras.

Inom Leader beviljas projektstöd. Leaderområdets lokala strategi kan innehålla insatser som berör Landsbygdsprogrammets samtliga axlar.

8. Budget och fördelning av medel mellan axlar och åtgärder 2009-2013

I bilaga 1 redovisas fördelningen av medel inom respektive axel.

Viljan att investera är stor i Kalmar län och trenden med ökad nybyggnation, främst för animalieproduktion, håller i sig. Det finns därmed också ett stort behov att stödja företagare som vill utvecklas, inte minst den yngre generationen företagare.

9. Åtgärden kompetensutveckling

En allt snabbare utveckling inom näringslivssektorn ställer ökade krav på företagens anpassningsförmåga och omvärldsbevakning. Flexibilitet och utvecklingsförmåga är viktiga framgångsfaktorer för ett lönsamt och hållbart företagande. Det är inte bara lönsamheten som ska vara i fokus för företagaren. Lika stor vikt måste läggas vid ett hållbart utnyttjande av naturresurser.

Åtgärden kompetensutveckling, information och kunskapsspridning är ett viktigt instrument för att få effekt av de riktade åtgärderna för företagsutveckling och nyttjande av naturresurser, som erbjuds i Landsbygdsprogrammet. Genom enskild rådgivning, kursverksamhet och information ges förutsättningar för att nå målen för programmet.

9.1 Aktiviteter

Jordbruksverket har fastställt ett antal målområden för kompetensutvecklingen. Dessa är:

- Ett rikt odlingslandskap
- Ingen övergödning
- Giftfri miljö
- Begränsad klimatpåverkan
- Ekologisk produktion
- Djurens välfärd
- Tvärvillkor/jordbruksrådgivning
- Företagsutveckling (konkurrenskraft)
- Landsbygdsutveckling
- Skogen

För Kalmar län prioriteras kompetensutveckling som berör företags- och landsbygdsutveckling, odlings- och skogslandskapet, djurvålfärd samt förhållanden som påverkar Östersjöns miljö. Störst vikt kommer att läggas på följande:

- För att stärka företagarrollen ska utbildning och rådgivning erbjudas. Syftet är att stimulera utvecklingspotentialen hos företagen så att lönsamheten förbättras, samt att stimulera entreprenörskapet så att fler företag bildas på landsbygden.
- Förutom kompetensutveckling till de areella näringarna riktas särskilda insatser till annat landsbygdsföretagande, t ex inom turism, biodling, småskalig livsmedelsförädling och service. Det kommer även att finnas utrymme för insatser som bidrar till samverkan och attraktiva boendemiljöer.
- Inom ramen för miljömålet Ett rikt odlingslandskap kommer rådgivning och kursverksamhet att bedrivas, med syftet att stärka och bevara natur- och kulturvärdena i Kalmar län.
- Miljömålen Ingen övergödning, Giftfri miljö och Begränsad klimatpåverkan ger underlag för rådgivningssatsningen Greppa Näringen, vilken kommer att fortsätta under programperioden. Särskilda satsningar på utbildning av skogsbrukare i ett hållbart skogsbruk ska göras.
- Miljömålet Begränsad klimatpåverkan ger underlag för särskilda utbildningsinsatser riktade mot en övergång till produktion av bioenergi.
- Inom miljömålet Levande skogar prioriteras utbildnings- och rådgivningsinsatser för; stärkt beställarkompetens, ny och breddad företagsutveckling, förebyggande av olyckor i skogsbruket, skogsbruk anpassat utifrån skaderisker som följer av potentiella klimatförändringar, bioenergi och kompensationsåtgärder, god och funktionell miljöhänsyn, bra föryngringsmetod och material, skogsbruksmetoder och skötselåtgärder för att kombinera miljö- och produktionsvärden samt skötselåtgärder för natur- och kulturmiljövärden samt sociala värden i skogslandskapet.
- Aktiviteter för att förbättra djurskydd och djurhälsa kommer att prioriteras inom kompetensutvecklingen.
- För att bidra till målen inom ekologisk produktion, 20 % ekologisk odling och 25 % konsumtion av certifierade ekologiska livsmedel i offentlig sektor, ska rådgivning och informationsinsatser fortsätta att vara prioriterade.
- Information och kunskapsspridning om tvärvillkoren prioriteras.
- Informations- och utbildningsinsatser för att sprida kunskap om landsbygdsprogrammets möjligheter, utbilda projektägare. Särskilda insatser riktades i början av programperioden för att nya LAG-grupper ska komma till stånd.

9.3 Kompetensutveckling inom skogsbruksområdet - kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft

Målet för åtgärden är ökade kunskaper och kompetens hos företag inom områden som berör produktionskvalitet, tillämpning av ny kunskap och teknik, hållbart resursutnyttjande och utveckling av lönsamt företagande⁴.

Skogsstyrelsen delar in kompetensutvecklingsåtgärden i två delar:

---

⁴ Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013, kap 5.3.1

- Kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft
- Rådgivningsinsatser som kompletterar stöden inom axel 2 (*Bevara och utveckla skogens mångfald och Öka arealen ädellövskog*)

De generella och överordnade prioriteringarna och målen för landsbygdsprogrammet styr insatserna inom *kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft*, så att beviljade projekt tillsammans tillgodoser de tre dimensionerna av hållbart nyttjande, dvs. ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet.

Fokusområden för kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft.

- Beställarkompetens hos skogsägaren
Prioriterad målgrupp
  - Skogsägare som nyligen förvärvat sin fastighet
- Ny och breddad företagsutveckling
- Förebygga olyckor i skogsbruket
- Skog och klimat
  - Att minimera klimatpåverkan
  - Att anpassa produktionen till klimatförändringarna
- Förnybar energi från skogen
  - Att stimulera produktion och ett hållbart uttag av biomassa
  - Kompensationsåtgärder
- God och funktionell miljöhänsyn
Prioriterade målgrupper
  - Anställda och entreprenörer inom avverkning och skogsvård
  - Skogliga tjänstemän
- Bra förnyingsmetod och material
- Skogsbruksmetoder och skötselåtgärder för att kombinera miljö- och produktionsvärden
Prioriterad målgrupp
  - Anställda och entreprenörer inom skogsbruket
- Skötselåtgärder för natur- och kulturmiljövärden samt sociala värden.
- Skog och vatten

Prioriteringskriterierna används utan inbördes ordning. Ansökningar som uppfyller flera kriterier prioriteras högre än de som uppfyller färre.

10. Åtgärden Utvald miljö inom axel 2

Nedan redovisas de insatser inom Utvald miljö som prioriteras i Kalmar län.

Följande ska alltid beaktas vid prioritering;

- brukare som misskött tidigare åtaganden inom miljöersättningsprogrammet. De kan nekas nya åtaganden inom Utvald Miljö.
- hotade arter och naturtyper samt värdefulla kulturmiljöer. Förekomst ska prioriteras före ansökan där kända värden saknas.

10.1 Miljöinvesteringar

10.1.1 Anläggning och restaurering av våtmarker

Under programperioden är målsättningen att minst 250 ha våtmark ska anläggas eller restaureras med medel från Utvald Miljö. Med en utökad budget utökas målsättningen med 50 hektar våtmark samt 20 hektar damm som samlar fosfor. De huvudsyften med våtmarksanläggning som prioriteras inom Kalmar län är närsaltsreduktion och biologisk mångfald. Det pågår en vidareutveckling av de planerings- och prioriteringsunderlag som ska vara vägledande vid rådgivning och beslut om anläggning av våtmarker och dammar i länet. En bred samverkan ska ske inom Länsstyrelsen för att på bästa sätt kunna prioritera denna insats. Information, rådgivning och förankring ska ske till och tillsammans med kommunerna. Länsstyrelsen i Kalmar län kommer som tidigare att tillämpa takbeloppet för åtgärden.

Anläggning och restaurering av våtmarker ska prioriteras

1. i jordbruksområden med läckagebenägna jordar och grödor och/eller där vattenkvaliteten är försämrad
2. när våtmarken placeras där det historiskt sett varit våtmark som sjö, strandäng, kärr e.d. och där de därmed naturligt smälter in i landskapsbilden
3. i områden där våtmarksanläggning anges som åtgärd i fiskevårds- och/eller andra naturvårdsplaner

Högsta prioritet gäller om punkt 1-3 sammanfaller.

4. Andra våtmarker kan bli aktuella om miljönyttan bedöms som högre än den påverkan våtmarksanläggandet/restaureringen har på omgivningen

10.1.2 Förstärkning av våtmarkers effekt av våtmark

Ersättning kan ges om resultatet bedöms förstärka våtmarkens livslängd och funktion.

10.1.3 Anläggning av dammar som samlar fosfor

Förslaget innebär att mindre dammar anläggs i jordbrukslandskapet för att avskilja fosfor som förloras från åkermarken. Prioritering med utgångspunkt från det planerings- och prioriteringsunderlag som är under utformning

10.1.4 Reglerbar dränering

Reglerbar dränering innebär i förslaget att under vissa tider på året skapas en högre grundvattennivå på åkern än vad dräneringssystemet normalt ger upphov till. För att få den högre grundvattennivån måste särskilda reglerbrunnar på stamledningarna användas. Ersättning lämnas till de områden som är lämpade för åtgärden med avseende på jordart och fallhöjd.

10.1.5 Restaurering av överloppsbyggnader

1. Ska i första hand prioriteras i länets skogs- och mellanbygd, skärgård, inom Världsarvet på södra Öland och riksintresseområden för kulturmiljö.

2. I andra hand kan insatser beviljas för restaurering av byggnad som är representativ för regionens traditionella bebyggelse med koppling till odlingslandskapet.

10.1.6 Restaurering betesmarker och slåtterängar

Restaurering av betesmarker och slåtterängar ska prioriteras enligt följande:

1. Restaurering av slåtterängar har högsta prioritet i hela Kalmar län.
2. De naturtyper i övrigt som särskilt ska prioriteras inom länet är skogsbeten, hässlen, sandiga betesmarker och ädellövriska betesmarker.
3. Restaurering av övriga betesmarker prioriteras till länets skogs- och mellanbygd, skärgård samt Natura 2000-områden och riksintresseområden för naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård.
4. Andra marker och regioner kan bli aktuella om restaureringen förväntas ge en betesmark med särskilda värden

10.1.7 Restaurering och återskapande av alléer

Restaurering och återskapande av alléer ska prioriteras i kulturhistoriskt värdefulla miljöer, med tradition av alléer.

10.1.8 Rovdjursstängsel

Kalmar län har av Jordbruksverket tilldelats särskilda medel för rovdjursstängsel inom Utvald miljö Stöd ges med 40 kr/m rovdjurssäkrat stängsel, vilket räcker till 8 375 meter. Åtgärden kommer att prioriteras till företag och markägare, där konstaterade skador av varg påvisats vilka och har sin verksamhet förlagd till fastlandets skogs- och mellanbygd.

10.1.9 Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden

Kalmar län prioriterar insatser för att primärt gynna landskapets naturvärden. Därefter prioriteras insatser för att gynna landskapets kulturmiljövärden. Tillgänglighet beaktas i samtliga projekt.

10.2 Miljöersättningar

10.2.1 Mångfaldsträda

Mångfaldsträda prioriteras i första hand till jordbruksområden i länet som klassificeras som slättbygd, där denna insats är angelägen för att gynna den biologiska mångfalden. Även områden med hotade arter, som gynnas av mångfaldsträda, är prioriterade. Exempelvis är flera akut hotade arter knutna till miljöer med sand och dessutom saknas ofta den resurs som mångfaldsträdan levererar – blomrikedomen. Ett samarbete sker mellan naturvårdens åtgärdsprogramarbete för hotade arter och handläggningen av Utvald Miljö. Det regionala målet är att 40 hektar mångfaldsträda ska gå in i åtagande under perioden 2010-2013.

10.2.2 Fågelåker

Fågelåker prioriteras i jordbruksområden i länet med fågelarter som gynnas av obärgad spannmålsskörd. Fågelåker ska ligga i anslutning till annan jordbruksmark.

10.2.3 Åker för bevarande av hotade åkerogräs

Denna insats prioriteras i första hand till trakter där det finns hotade åkerogräs förekommande på flera skiften. Populationens storlek och hotkategori för ogräset ska beaktas vid prioritering mellan ansökningar. I andra hand kan insatsen beviljas för åker där ett hotat åkerogräs bedöms kunna få en livskraftig population vid lämplig skötsel.

10.2.4 Ersättning för skötsel av mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker.

Ersättning för skötsel av mosaikbetesmarker prioriteras i länets skärgård. Sandiga betesmarker och marker med höga värden knutna till träd- och eller buskskiktet samt marker med stor andel kulturlämningar (rösen, murar, fornlämningar m.m.) är prioriterade i hela Kalmar län.

10.2.5 Restaurering av slätterängar och betesmarker

Den regionala markklassen Restaurering av betesmarker och slätterängar, med ett 5-årigt åtagande, kommer där så är möjligt att prioriteras framför miljöinvesteringen för restaurering av betesmarker och slätterängar. Under programperioden är målsättningen att minst 1000 ha betesmark och slätteräng restaureras. Rådgivning ska ges där betesmarker visar slättergynnad flora. Att få brukare att ändra sitt åtagande, från betesmark till slätteräng i dessa marker vore önskvärt.

1. Restaurering av slätterängar har högsta prioritet i hela Kalmar län.
2. De naturtyper i övrigt som särskilt ska prioriteras inom länet är skogsbeten, hässlen sandiga betesmarker och ädellövrika områden.
3. Restaurering av övriga betesmarker prioriteras till länets skogs- och mellanbygd, skärgård samt Natura 2000-områden och riksintresseområden för naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård.
5. Andra marker och regioner kan bli aktuella om restaureringen förväntas ge en betesmark med särskilda värden.

10.2.6 Bete och slätter på svårtillgängliga platser

Bete och slätter på svårtillgängliga platser prioriteras för stöd till transporter av betesdjur till öar i länets skärgård med fodermarker med särskilda värden, skogsbeten, mosaikbetesmarker, andra gräsfattiga marker samt marker som restaureras.

10.2.7 Särskild höhantering på slätteräng

Särskild höhantering på slätteräng prioriteras på slätterängar som har miljöstöd med lieslätter som tilläggsersättning. Att maskinellt stränglägga och vända höet prioriteras ej.

11. Samband mellan genomförandestrategin för landsbygdsprogrammet och andra regionala strategier och program

Programperioden 2007-2013 innebär en ökad samordning mellan den regionala utvecklingspolitiken och EU:s sammanhållningspolitik. Hela Sverige omfattas av strukturfondsprogram för Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF), vilket kräver en samordning av genomförandet av insatser, inte minst

inom det för bägge fonderna gemensamma partnerskapet på regional nivå. Till detta kommer program inom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), Europeiska fiskefonden (EFF), andra gemenskapsprogram samt nationella program. Detta avsnitt behandlar frågor om samordning och samarbete med andra gränsregionala, transnationella och interregionala EU-program samt vissa nationella program. I fokus står hur olika program kan stödja varandra för att uppnå de övergripande mål som gäller för sammanhållningspolitiken och särskilt inriktningen på tillväxtpolitiken enligt den nationella strategin.

Kalmar län omfattas eller berörs under programperioden 2007-2013 av ett stort antal EU-program, där de som är mest relevanta i detta sammanhang återfinns i matrisen nedan.

Territoriellt samarbete

Genomförandet av det territoriella samarbetsmålet sker genom tre programtyper:

1. Gränsregionala program, där 17 av 21 svenska län är berättigade att delta.
2. Transnationella program för större sammanhängande områden (omfattar hela Sverige).
3. Interregionala program för nätverk och erfarenhetsutbyte inom hela unionen (omfattar hela EU, Norge och Schweiz).

Sverige omfattas av 13 program; sex gränsregionala, tre transnationella och fyra interregionala program för nätverkande och erfarenhetsutbyte. Budgetomslutningen, inklusive medfinansiering i dessa program uppgår till ca tio miljarder kronor.

Territoriellt samarbete ersätter det tidigare gemenskapsinitiativet Interreg, som nu har blivit ett reguljärt mål inom sammanhållningspolitiken. Detta innebär en statushöjning för gränsöverskridande samarbete, som ses som en viktig del för att öka tillväxten inom unionen. Det innebär också en mer strategisk ansats på de insatser som finansieras genom de territoriella samarbetsprogrammen och ställer högre krav på uppföljning. Territoriellt samarbete syftar till ökad integration och samarbete mellan regionerna för ökad tillväxt och utgör tre procent av strukturfondsbudgeten.

Tabell 2. Beskrivning av samband och gränsdragning mellan EU:s program och fonder för landsbygdsutveckling för Kalmar län.

EU-program	EU-fond	Övergripande syfte	Geografi
Operativt program för regional konkurrenskraft och sysselsättning	ERUF	”Stärka regional konkurrenskraft och sysselsättning”	NUTS II-området Småland och öarna (Jönköpings-, Kronobergs-, Kalmar-, Gotlands län.)
Nationella strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning	ESF	”Stärka regional konkurrenskraft och sysselsättning genom kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud”	Regional plan för NUTS II-området Småland och öarna (Jönköpings-, Kronobergs-, Kalmar-, Gotlands län.)
Landsbygdsprogrammet	EJFLU	”Öka tillväxten och skapa fler arbetstillfällen i landsbygdsområden”	Länsvisa genomförandestrategier
South Baltic (gränsregionalt samarbetsprogram)		”Att förstärka den hållbara utvecklingen i södra Östersjön genom gemensamma aktiviteter som ökar områdets konkurrenskraft samt stärker integrationen mellan människor och institutioner”	Sverige, Danmark, Lettland, Litauen och Polen.
Interreg IVC (interregionalt samarbetsprogram)		Samarbetsprogram som omfattar alla EU-länder, Norge och Schweiz. Programmets övergripande syfte är att möjliggöra nätverksbyggande mellan länder och regioner för att stimulera ekonomisk modernisering.	Hela EU, Norge och Schweiz.
Europeiska Fiskerifonden	EFF	”Förbättra driftsstrukturen, konkurrenskraft och utveckling av ekonomiskt livskraftiga företag inom fiskerinäringen.”	Sverige.
Östersjöprogrammet Baltic Sea Region Programme (transnationellt samarbetsprogram)	BSR	Den övergripande visionen för programmet är att göra Östersjöregionen till en attraktiv region för människor att leva, arbeta och investera i. Utveckla Östersjön som en gemensam och långsiktigt hållbar resurs. Fokus på miljö, energieffektivitet och sjösäkerhet.	Inom EU: Sverige, Danmark, Finland, Lettland, Estland, Litauen, Polen samt delar av norra Tyskland (Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern, Schleswig-Holstein och Niedersachsen). Utanför EU: Norge, Nordvästra Ryssland och Vitryssland.
URBACT II (interregionalt samarbetsprogram)		Programmet syftar till att förverkliga EU-kommissionens initiativ i regioner för ekonomisk omvandling, där regioner och städer i nära samverkan med kommissionen utvecklar och sprider innovativa utvecklingsidéer med fokus på entreprenörskap, ekonomi och arbetsmarknad	Hela EU, Norge och Schweiz.
ESPON 2013 (interregionalt samarbetsprogram)		Forskningsprogram kring regional utveckling och planering. Gemensamma regionala analyser för hela EU. Regioner kan ansöka om avgränsade regionala analyser.	Hela EU

11.1 Nationellt ESF-program

Med stöd från det nationella programmet för ESF har åtta regionala planer skrivits för samma geografiska områden som de operativa ERUF-programmen. ESF-programmet omfattar följande riktlinjer i den nationella strategin:

- Främja en sådan kompetensutveckling som säkerställer en omställning av redan sysselsatta så att de inte riskerar arbetslöshet på grund av att de inte har efterfrågad kompetens
- Underlätta för personer som står långt från arbetsmarknaden att träda in och stanna kvar på arbetsmarknaden genom otraditionella insatser.
- Förebygga och motverka diskriminering och utestängning från arbetsmarknaden
- Förebygga långtidssjukskrivningar och underlätta en återgång till arbete för personer som är eller har varit långtidssjukskrivna genom innovativa insatser.

11.2 Landsbygdsprogrammet 2007-2013

Under programperioden 2007-2013 ska synergieffekterna mellan struktur-, sysselsättnings- och jordbrukspolitiken främjas. Den nya politiken för landsbygdsutveckling innebär här förbättrade möjligheter. Insatserna ska grundas på en europeisk och nationell strategi precis som inom sammanhållningspolitiken. Programmen ska genomföras på samma sätt med nationella och regionala program med flera insatsområden. Landsbygdsprogrammet riktar sig direkt till verksamhetsutövare medan strukturfondsprogrammet har en mer strategisk inriktning.

Regeringens nationella strategi för Landsbygdsprogrammet går främst ut på att främja företagande som stärker lantbruket och landsbygdsföretagens konkurrensförmåga. Dessutom eftersträvas ett ökat regionalt och lokalt inflytande över åtgärdernas tillämpning och genomförande. Varje län har med utgångspunkt från regionala och lokala utvecklingsprogram utarbetat en strategi för tillämpningen av landsbygdsprogrammets åtgärder. Länsstyrelserna har ansvar för genomförandet av landsbygdsprogrammen och säkerställer en samordning med partnerskapen för strukturfondsprogrammen samt för de regionala tillväxtprogrammen. Vid genomförandet av landsbygdsprogrammet har Regionförbundet i Kalmar län en aktiv del i beslutsprocessen, företrädesvis i Axel 3.

Målen för Axel 3 är främst att öka bredden av landsbygdens näringsliv samt att ge god livskvalitet för boende på landsbygden. Åtgärderna inom axeln ska stimulera lokalt entreprenörskap, företagande, miljöintegrerade produktionsmetoder och utvecklingsarbete. Det är framförallt här som synergier, men även gränsdragningsfrågor, mellan strukturfondsprogrammen och landsbygdsprogrammen kommer att finnas.

Lokala insatser för bl.a. skärgårdar och öar samt viss lokal service, där en tydlig koppling till landsbygdspolitikens mål och till landsbygdens naturresurser och näringar finns, genomförs i första hand inom ramen för landsbygdsprogrammet. Avgränsningar är därmed nödvändiga, kopplade till lokala förutsättningar för bl.a. turism och kompetensutveckling samt förnybar energi och bredbandsinsatser.

11.3 Det operativa programmet och den regionala planen för Småland och Öarna

Det samarbete på projekt- och programnivå som etablerades under föregående programperiod inom ramen för bland annat Mål 3, Mål 2 Södra, Mål 2 Öarna och de innovativa åtgärdsprogrammen ska fullföljas och utvecklas. Genom avstämningar och samråd under

framtagandet av genomförandestrategin och det operativa programmet och den regionala planen för Småland och öarna samt organisationen av genomförandet ska förutsättningar för fortsatt väl fungerande samarbete skapas.

12. Samordning, förankringsprocess och partnerskap

Arbetet med att ta fram en strategi för Landsbygdsprogrammet i Kalmar län har genomförts med Länsstyrelsen som processledare. I processen fungerar det regionala partnerskapet i Kalmar län som forum för beslut om inriktning och innehåll, samt genom lokal, regional och privat medfinansiering. I det regionala partnerskapet i Kalmar län, benämnt Länspartnerskapet, finns följande parter representerade:

ALMI Företagspartner i Kalmar län AB
Arbetsförmedlingen
Företagarnas riksorganisation i Kalmar län
Försäkringskassan
Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge
Linneuniversitetet
Landsorganisationen i Kalmar län
Lantbrukarnas riksförbund i Sydost
Länsstyrelsen i Kalmar län
Regionförbundet i Kalmar län
Skogsstyrelsen
Sydsvenska industri- och handelskammaren

Länspartnerskapet arbetar fortlöpande med samordningen för Landsbygdsprogrammet.

Den 29 augusti år 2006 hölls en informations- och idédag i Kalmar angående införandet av Landsbygdsprogrammet 2007-2013. Mötet samlade 100 deltagare, och ett stort antal organisationer verksamma på landsbygden fanns representerade. Mötet organiserades i grupper som diskuterade aktiviteter och prioriteringar inom de olika axlarna. I varje grupp antecknade en sekreterare huvuddragen i gruppens diskussioner och ställningstaganden. Anteckningarna ingår i underlaget för genomförandestrategin i Kalmar län.

Länsstyrelsen har genom en enkät under hösten 2005 ställt frågan till samtliga lantbrukare i Kalmar län om deras behov och önskemål om utbildning gällande diversifiering. Av svaren framgår att det finns ett stort intresse för bioenergi, småskalig livsmedelsförädling och natur- och kulturturism.

Framtagandet av strategin har skett genom en dialog med det regionala Länspartnerskapet. De berörda parterna på lokal nivå har fått ett förslag till genomförande strategin på remiss, 12 remissvar inkom och har beaktats innan strategin fastställdes.

Länspartnerskapet arbetar fortlöpande med samordningen för Landsbygdsprogrammet. Vid uppdatering av genomförandestrategin har förslag till förändringar bearbetats inom Länspartnerskapet. Länspartnerskapet konsulteras i rollen som rådgivande forum löpande i diverse prioriteringsdiskussioner och större ställningstaganden i arbetet med Landsbygdsprogrammet. Möten sker 4 ggr per år samt därutöver kan konsultation ske via maillista. Länspartnerskapet fungerar även som partnerskap på länsbasis för strukturfonderna varför komplementariteten fungerar väl på projektnivå.

13. Uppföljning och indikatorer

Det nationella programmet ska följas upp med olika målsatta indikatorer och samlas in av Jordbruksverket.

14. Informationsåtgärder

Information om Landsbygdsprogrammet ges vid allmänna informationsmöten geografiskt fördelade över hela länet. Kalmar län är långsträckt och möten hålls löpande på ett flertal platser. Annonsering sker i dagspressen och på Länsstyrelsens hemsida. Länsstyrelsen har en väl inarbetad organisation för att sprida information.

För att nå hela den utökade målgruppen spelar länets 12 kommuner en avgörande roll. Kommunernas näringslivsansvariga, landsbygdsutvecklare, turistansvariga och även samhällsbyggnadskontor m.fl. besitter stora kunskaper om företagandet och ideella organisationer, som verkar lokalt och har informationskanaler till dessa. Kommunerna kommer vara och är delaktiga i många projekt såväl genom tillståndsgivning, tillsyn och medfinansiering. Kommunala register över företagare och organisationer är viktiga för spridning av information och för att skapa lokalt engagemang. Andra aktörer som är viktiga för att sprida information om programmet är Länsbyggerådet och turistorganisationer.

Ansvar för Skogsstyrelsens informationsspridning kommer att hanteras via en utsedd samordnande resurs. Informationsspridning kommer i huvudsak att ske via Skogsstyrelsens upparbetade och befintliga kanaler samt vid Länsstyrelsens informationsträffar/Länspartnerskap, utskick och intresseorganisationer.

Postens gruppreklam kan användas för att sprida kortfattade informationsblad till enskilda boende på landsbygden.

För att bästa möjliga effekt av programmet ska kunna uppnås, är det viktigt att ett brett engagemang kommer till stånd, där så många som möjligt känner till Landsbygdsprogrammet 2007-2013 och deltar i arbetet.

Fr o m 2009 har informationsåtgärderna tidigare riktade till lantbruket i den sk ”Gården Runt” (tidskrift med utgåva 4 ggr per år) bytt namn till ”LandsbygdsNytt” i syfte att sprida information om programmet till hela målgruppen. De nya utmaningarna i Landsbygdsprogrammet har naturligt en central plats i kommande utgåvor. Därutöver kommer Länsstyrelsen som tidigare att arbeta aktivt med informationsmöten, info via länsstyrelsens hemsida och i media.

15. Organisation för genomförande av programmet

I detta kapitel beskrivs schematiskt hur organisationen för genomförandet av landsbygdsprogrammet kommer att se ut, för att effektivisera handläggningen och finna synergier mellan olika program och stödinsatser.

Inom Länsstyrelsen arbetar en enhet, Landsbygdsutvecklingsenheten, med att bereda, prioritera och besluta om stöd inom axel 1 och 3. I beslutsgruppen (sammanträder 6 ggr/år) medverkar Regionförbundet i Kalmar läns handläggare. Vid behov deltar även en handläggare från Skogsstyrelsen, med särskilt fokus på de skogliga stöden inom programmet. Inför varje beslutsmöte inhämtas återkoppling från specialistkompetens inom Länsstyrelsen samt handläggare på Regionförbundet i Kalmar län där även aktuell dubbelfinansiering undersöks.

De skogliga åtgärderna kommer att handläggas inom Skogsstyrelsens organisation, i samverkan med Länsstyrelsen.

Inom LEADER hanteras prioriteringar och inriktningsbeslut av LAG-gruppen, efter godkänd och beslutad strategi för 2007-2013 av Länsstyrelsen. Formellt beslut i projektstöden fattas av Länsstyrelsen.

Skogsstyrelsen bereder och fattar beslut om åtgärder inom axel 1, kompetensutveckling och axel 2, ädellöv och skogens mångfald. För kompetensutveckling finns även ett beredningsråd med extern medverkan som tar fram förslag till beslut. Framtagande av föreskrifter, informationsmaterial och utvärdering hanteras samlat. Handläggning och beslut om kompetensutveckling kommer att hanteras av Skogsavdelningen och stöden ”ädellöv” och ”skogens mångfald” av Blekinge distrikt. Handläggning av eventuella ansökningar som hamnar i gränslandet mellan Skogsstyrelsens och Länsstyrelsens ansvarsområde behandlas i samråd innan handläggning sker.

Länspartnerskapet beskrivs under kapitel 12.

Införandet och genomförandet av det nya Landsbygdsprogrammet innebär att mer resurser till administration krävs för att målet med programmet ska uppnås. Det är också viktigt att tilldelade medel utnyttjas på ett för syftet med programmet optimalt sätt. För detta arbete krävs en resursförstärkning till Länsstyrelsen. En förutsättning för ett framgångsrikt och kundorienterat genomförande av Landsbygdsprogrammet är att tillräckliga ekonomiska resurser tillförs Länsstyrelsen via anslag kopplade till denna uppgift samt TA-medel. Landsbygdsprogrammets TA-medel uppgår till ca 70 miljoner kr/år.

16. Utbildningar för genomförande av landsbygdsprogrammet

För att genomförandet av landsbygdsprogrammet ska fungera smidigt krävs att stödmottagare får riktig information om vilka krav som ställs på dem gällande ansökningar, rekvisitioner, slutrapporter och andra redovisningar. Länsstyrelsen erbjuder utbildningstillfällen och andra informationsinsatser till ovanstående målgrupp för att administrationen av stöden ska vara effektiv. En annan målgrupp som ska erbjudas denna utbildning är de inom länet verksamma konsultföretagen.

Bilaga 1 - Budget 2007-2013

Länsbudget Kalmar län 2007-2013 inkl reserv 1

Mnkr		Kalmar län
<u>Åtgärdskod</u>		
111 komputv (jbr)		26,50
111 komputv (skog)		1,11
112 unga br		12,44
121 modern		103,11
123 högre v		19,64
124 samarb		4,01
125 infrastr		5,04
<u>Summa axel 1</u>		144,24
<u>exkl 111 skog+ jbr</u>	ej reserv	89,79
214 del (Utv miljö)		74,36
227 (Ädellöv)		3,15
227 (Mångfald)		5,12
<u>Summa axel 2</u>		8,27
<u>Skogsåtgärderna</u>		
311 diversif		12,85
312 mikrofö		23,76
313 turism		19,18
321 grundl tj		5,33
322 byutveckl		7,71
323 natur- o kultur		3,40
331 utbildning		13,70
341 Utbildning LAG		0,65
<u>Summa axel 3</u>		86,58
	ej reserv	59,06
411 åtg ax 1	0,042098	4,54
412 åtg ax 2	0,196343	21,16
413 åtg ax 3	0,519451	55,97
421 gränsöverskr	0,042108	4,54
431 drift o info	0,2	21,55
<u>Summa axel 4</u>	1	107,75
(7 år inkl res 1		107,75

I tabellen redovisas fördelning mellan åtgärder och medel. Respektive länsstyrelse kan avvika från nationell procentuell fördelning men totalt ska fördelningen stämma nationellt. Andelar på nationell nivå (beräknat efter alla offentliga medel) kan närmast betraktas som riktmärken för den enskilda länsstyrelsen. I den högra kolumnen återfinns länsstyrelsens fördelning i mnkr per åtgärd inom ramen för tilldelat axelbelopp enligt bilaga 1 samt medel som tillförs genom Skogsstyrelsen (benämnda ”skog”). Beloppen ska inkludera alla offentliga medel. För kompetensutveckling i axel 1 liksom utvald miljö i axel 2 är beloppen redan givna i bilaga 1 och ingår inte i fördelningsnyckeln i vänstra kolumnen. Leadermetoden omfattar hela axel 4.

De nya utmaningarna H län 2010-2013:

Klimat och energi	11.7 Mkr
Vattenåtgärder	16 Mkr
Matlandet	4.2 Mkr
Mjolksektorn	19.5 Mkr
Bredband	4.4 Mkr

Tillkommande budgetmedel 2012-2013

Modernisering	1.375 Mkr
Service (bredband)	10.051 Mkr
Rovdjursstängsel	335 tkr
Uppsökande verksamhet för utvald miljö	1.091 Mkr

Bilaga 2

Valda insatser inom Utvald miljö 2013

Insatser 2007-2012: Ange alla insatser som man har kunnat gå in i under minst 1 av åren 2007-2012

Insatser f.o.m. 2013: Ange alla insatser som är öppna för nyanslutning 2013, både de insatser som är nyöppnade för 2013 och de som infördes i länet 2007-2012

Om en insats har införts 2007-2012 och ska fortsätta att vara öppen för nyanslutning 2013, ska båda kolumnerna vara ikryssade.

Myndighet (län)

KALMAR

<i>Miljöinvesteringar enligt faktiska kostnader</i>					
Insats	Maximalt takbelopp och maximal stödandel	<u>Har tillämpats i länet 2007-2012</u> (markera med kryss)	<u>Ska tillämpas i länet f.o.m. 2013</u> (markera med kryss)	Maximalt takbelopp i länet	Maximal stödandel i länet
Anläggning och restaurering av våtmarker	Takbelopp 400 000 kr/ha Stödandel 90%/100 % (ändrad under 2012)	X	X	Takbelopp 400 000 kr/ha	Stödandel 90%/100 %
Damm som samlar fosfor	Takbelopp 400 000 kr/ha Stödandel 90%/100 % (ändrad under 2012)	X	X	Takbelopp 400 000 kr/ha	Stödandel 90%/100 %
Restaurering av betesmarker och slätterängar	Inget takbelopp, Stödandel: 90%	X	X	40 000 kr/ha	Stödandel 90%/
Markförbättrande insatser i renskötselområdet	Inget takbelopp, Stödandel: 90%			Takbelopp 400 000 kr/ha	Stödandel 90%/100 %
Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövården	Inget takbelopp, Stödandel: 90%	X	X		Stödandel 90%

Miljöinvesteringar med fast ersättning				
Insats	Maximal fast ersättning	<u>Har tillämpats</u> i länet <u>2007-2012</u> (markera med kryss)	<u>Ska tillämpas</u> i länet f.o.m. <u>2013</u> (markera med kryss)	Fast ersättning i länet
Restaurering av byggnader vid samevisten	14 300 kr/byggnad			
Restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet	14 300 kr/byggnad	X	X	14 300 kr/byggnad
Återuppbyggnad av trögärdesgård i odlingslandskapet	270 kr/m	X		
Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet	320 kr/m	X		
Restaurering och återskapande av alléer	2 300 kr/träd	X	X	2 300 kr/träd
Restaurering av bevarandevärda eller svårbrukade åkermarker	13 500 kr/ha	X		
Rensning av våtmark	900 kr/ha	X	X	900 kr/ha
Reglerbar dränering	8 000 kr/brunn (max 1,5 brunn /ha)	X	X	8 000 kr/brunn (max 1,5 brunn /ha)
Stängsel mot rovdjur	50 kr/m	X	X	40 kr/m

Miljöersättningar					
Insats	Maximal årlig ersättningsnivå		<u>Har tillämpats i länet 2007-2012</u> (markera med kryss)	<u>Ska tillämpas i länet f.o.m. 2013</u> (markera med kryss)	Årlig ersättningsnivå i länet
Naturfrämjande insatser på åkermark					
Bevarande av hotade åkergräs	4 000 kr/ha		X	X	4 000 kr/ha
Mångfaldsträda*	Stödområde 9 i H, M, N och K län	3 300 kr/ha	X	X	3 300 kr/ha
	Stödområde 9 i E och O län	2 200 kr/ha			
	Övriga landet	2 000 kr/ha	X		
Fågelåker	3 900 kr/ha		X	X	3 900 kr/ha
Anpassade skydds zoner	4 000 kr/ha				
Komplement till miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet					
Skötsel av landskapselement med särskilda värden	Öppet dike, ren mellan åkerskiften, jordvall, gropvall, brukningsväg, stenmur, trögärdesgård, läplantering	12 kr/10 m	X		
	Fägata med stenmur eller trögärdesgård	116 kr/10 m			

	Odlingsröse, stentipp, fornlämning, byggnadsgrund, brunn, källa, allé, solitärträd, hamlad pil som ingår i rad eller häck, hamlad träd	120 kr/st				
	Småvatten, åkerholme, överloppsbyggnad, liten svårbrukad åker	360 kr/st				
Komplement till miljöersättningen för betesmarker och slätterängar						
Särskild höhantering på slätteräng		1 700 kr/ha	X	X	1 700 kr/ha	
Bränning		800 kr/ha	X			
Särskild skötsel av fäbodbete		1 200 kr/ha				
Bete och slätter på svårtillgängliga platser		1 000 kr/ha	X	X	1 000 kr/ha	
Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker		2 150 kr/ha	X	X	2 150 kr/ha	
Restaurering av slätterängar och betesmarker		3 600 kr/ha	X	X	3 600 kr/ha	
Komplement till miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet						
Röjning av stigar till samevisten		1 800 kr/km				

* Ersättningsnivån kan begränsas för enskilda brukare som inte ingått överenskommelse om rörliga ersättningsnivåer